

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, félooldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Vallás, nevelés, templom és iskola, no meg a gyakorlati élet.

Kerületünk legközelebbi őszi közgyűlésén történt, hogy az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye egyik ügybuzgó világi tanácsbírója s az utolsó 2 év óta kerületi képviselője: *Padrah Sándor* (ki mellesleg megjegyezve arról is nevezetes, hogy királyi közjegyző létére alapos bibliaismeretével nem egy theologust zavarba hozhatna!) magas szárnyalású s tudományos tekintetben is oly érvdús beszédben kelt védelmére a felekezeti autonomikus népnevelés mai napság immár sokak előtt túlhaladott ügyének, hogy mikor általános figyelemben részesült s formailag is feltűnést keltő beszédének végére ért, az ülésen jelenlevő *Tisza Kálmán* állott fel legelőször s kijelentette, hogy neki az államosítás gondolata által túlságosan telített közvélemény napjaiban itt e teremben világi férfiú ajakáról ilyen hangokat hallani felettebb jól esett s felszólalónak azonnal köszönetet mond.

Engem azonban a *Padrah Sándor* beszéde éppen nem lepett meg. Régóta ismerem őt; igaz, önzetlen s világnézetünk azonos voltán sarkaló barátság fűz bennünket egymáshoz s ha néha összejövünk, bizalmas beszélgetésünk tárgya rendszeren a körül forog, hogy vajjon mint lehetne és kellene lethargikus zsibbadtságából új életre kelteni azt a református közszellemet, melyről egyik — e lap hasábjain megjelent — igénytelen cikkem alapján az utóbbi hetek alatt oly sok szó esett s a melynek reménylhető kialakulása minden kétséget kizárólag meg fogja hozni azt a jobb kort, mikor majd más idöket élünk, más csillagok járnak s kitöltvén az Ur az ő Lelkét mi reánk és a mi fiainkra és a mi leányainkra, leszünk ismét mindnyájan azok, a kik voltak a mi apáink.

Tudom és tudtam *Padrah Sándorról* azt is, hogy az államosítás eszméje elől ridegen nem

zárkózik el, de csakis azon magaménak is vallott feltétel alatt nem, ha az államosítás az egész vonalon keresztül vitetik s nem leszen Magyarországon egyetlenegy olyan felekezeti iskola sem, hol az iskolafentartó confessionális érdekek szolgálatában áll s e célnak minden egyéb érdeket alárendelni kész.

Mindaddig azonban, mig ez meg nem történik, mig vannak és lesznek Magyarországon róm. katolikus, görög-keleti, görög-egyesült, szász, ruthén stb. felekezeti iskolák, ragaszkodnunk kell nekünk is nemcsak felekezeti iskoláinkhoz, hanem ezeknek autonomikus jogaihoz is azon az egyszerű okon, mert ellenesetben leghatásosabbaknak bizonyult önvédelmi fegyvereinkről mondunk le s kiszolgáltatjuk magunkat nem is a bizonytalan jövőnek, hanem annak a logikai biztos kényszerűségnek, melynek útja elvégre is oda vezet, a hol Dante híres szavai szerint le kell mondanunk minden reményről.

Biztosan tudom, hogy a *Padrah Sándor* álláspontja ez. S szerencse, hogy nemcsak ő gondolkozik így! Vannak sokan, még pedig világi hitsorsosaink sorában éppen úgy, mint lelkésztársaim között, kik vele egy nézetten vannak s igazat adnak *Dicsöfi Józsefnek*, a ki egyházi bajaink egyik főokát éppen a nevelés hiányos voltában keresi s nagy súlyt fektet arra, hogy „gyermekünk érett, öntudatos vallásos meggyőződéssel lépjenek ki az életbe“. Hogy miképen lehet e felfogás helyességét tudományos szempontból is igazolni, azt mindjárt kifejttem alább e cikkem folyamán. Mielőtt azonban ehez fognék, számolnom kell a tényleges helyzettel; be kell bizonyítanom, hogy vannak közöttünk másképen gondolkozók, vagy e kérdésben egyáltalán sehogy sem gondolkozók is s rá kell mutatnom azokra a szomorú példákra, melyek a mellett szólnak, hogy a vallásos meggyőződés, egyházszeretet,

buzgóság, áldozatkészség és nevelés között meglevő kölcsönös hatás lélektani nagy igazságáról igen sokszor közöttünk még azoknak sincs tudomása, kik ha másként nem, legalább állásokból kifolyólag arra volnának hivatva, hogy a sokaság előtt példaadásokkal világoljanak s az erőtelensek szeméit felnyitva, a helyes útra visszavezessék azokat, kik a divatos korszellem láza által meglepetve immár se látnak, se hallanak.

Valamikor *Descartes* azt tanította, hogy a világot betöltő finom anyag örvény vagy forgószél módjára kavargván, magával ragadja a napot, holdat és a bolygókat is s innen van az égi testek mozgása. Azt gondolom: ilyen formán kavargó a korszellem lázas atmoszférája is és a ki sodrába jut, annak *ugyan* meg kell ám állania a talpán, ha azt akarja, hogy az áramlat által el ne kapassék. Napjai, vagy a mint a Mennyei Jelenések írója őket nevezi: „csillagai“ vannak a Krisztus egyházának is, t. i. azok a tanítók, lekipásztorok, kiknek hivatása a sötétben is világoskodni. Ezeknek, *nekünk* kell mindenekelőtt ama kavargó korszellem ellen mellet fészíteni s ha ereje rajtunk egyszer megtörött, aztán nem lesz olyan félelmetes. Ellenben, ha bennünket is elkap, azután már csak az özönvíz jöhet.

De éppen e tekintetben hallok aggasztó híreket. Értsenek belőlök azok, a kiket illet.

Különbben „vitatkozni“ én sem akarok, személyekkel sem örömet foglalkozom, mert jól tudom, hogy az észre és akaratra az érzelmek mindig befolyással vannak s ösztöneink hatása alól sokszor még akkor sem tudunk menekülni, a mikor a függetlenítést magasabb érdekek követelnék. De e példákat mégis csak fel kell sorolnom; először azért, hogy e sorok olvasói okaimat, melyek e cikk írására kényszerítének, belássák; másodsor, hogy jóakarattal felvilágosítsam azokat, kik megtévelyedtek s bár — hiszem — meggondolatlanul saját magoknak, egyházuknak, vallásuknak romlására törnek. Annyit azonban megígérek, hogy, noha pontosan vagyok értesülve, a neveket ezúttal elhallgatom s csak a száraz tényeket sorolom el, úgy, a mint értésemre adatott.

Előkelő s úgy az egyházi administratio terén, mint a tudományos irodalomban is jó hírnek örvendő *lelkésztársam* írja hozzám a következőket:

„Valóban bámúlatos az a vakság . . . mely nem látja, hova sodort bennünket az a pápistás mosolyért esengő indolentia! Vagyunk mi pokol! s nem kálvinisták. Ime egy pár példa tőlem is. A i dúsgazdag egyház papja a s i apácához vitte leányát s most dicsekedve be-

széli: mily finom előzékenységgel fogadja a főnöknő, valahányszor oda megy. De azt elhallgatja, a mit én a napokban tudtam meg, hogy leányát az apácák már annyira fanatizálták, hogy katholizálni akar mindenáron. Ez egy. — A i egyház jómódú papja törvén-töri a fejét, hova küldje kis leánykáját s a gyöngéd példáján felbuzdúlva, egyenesen a i apácához készül beadni őket. Ez a másik. — M ról egy úrinő egyenesen a mi i intézetünkbe akarta adni leánykáját. Találkozik egyik i ref. főgymnasiumi tanárral és ez leszólja, lebeszéli, hogy oda ne vigye leánykáját, hanem vigye az apácához, hiszen az övé is oda jár. Ez a harmadik. Elég ebből ennyi! Mi magunk vágjuk magunk alatt a fát szakadatlanul. S vannak, a kik jajgatnak állapotaink felett . . . ? Hadd jajgassanak a bolondok, a világtól elmaradtak! A kálvinista termő talaj aláaknázása és kiszípolozása, ugyan mért fájditaná meg a fejünket csak egy pár percre is!?”

Megdöböntem, mikor e rendelkezésemre bocsátott s egy *lelkésztársam* által papírra vetett sorokat elolvastam! Szomorú jelek, szomorú tények! Herakles megfojtotta a kígyókat, megküzdött az oroszlánal, a hydrán keresztül gázolt, Antaeust agyonszorította, még az alvilági szörnyetegekkel is szembe szállott: de tehetetlen volt s áldozatul esett, *midőn saját házában kellett volna védekeznie* . . . Erre a sorsra akarunk jutni mi is, egyházunk is! ? Vagy a vak Sámson sorsára, hogy nem félünk megingatni azokat az oszlopokat, melyeken az egész tetőzet nyugszik! ?

Ismétlem: személyekkel foglalkozni nem akarok, annyival inkább nem pedig, mert jól esik feltennem, hogy ezen lelkész- és tanártársaim csak azért tévelyedtek meg, mert nem gondoltak komolyan a felett, hogy a vallásos meggyőződés és nevelés milyen viszonyban állanak egymáshoz. Nem lesz tehát felesleges, ha e kérdésbe kissé mélyebben belebocsátkozom s a következőket, azoknak, a kiket illet, szíves figyelmébe ajánlom.

Egy éppen napjainkban nagyon emlegetett philosoph *Herbart*, az egész kultur-életet s erkölcsi eszméire viszi vissza, nevezetesen a szabadság, a tökéletesség, a jólét, a jog és a méltányosság eszméjére s azt mondja, hogy ezeknek az eszméknek a csirái ott vannak a családi életben. No ha ott vannak, akkor azok az eszmék a gyermekek nevelésével nagyon összefüggenek s bár éppen a *Herbart-Ziller-féle* paedagogika tett kísérletet arra, hogy az egyházi és vallásos neveléstől magát függetlenítse és a keresztyén erkölctant valami philosophiai erkölctannal kicserélje, ez neki nem sikerült és nem

is sikerülhetett, mert hisz az erkölcsnek szintugy mint a tudománynak legmesszebb menő gyökerei a vallás talajában ágaznak szét s az embernek világnézlete, egész egyénisége attól függ, hogy milyen viszonyban állónak tudja magát Istenével. Ez a viszony pedig a nevelés által irányítatik mindig s arra nézve, hogy valaki saját vallásával vagy mondjuk: egyházával szemben később milyen álláspontot foglal el, nemcsak magának a nevelésnek van befolyása, hanem magának a nevelő egyéniségének is. Oly nagy fontosságú momentum ez, hogy mikor néhány évvel ezelőtt a porosz képviselőházban a vallásos nevelésről volt szó, az ottani kultuszminister *Gossler* egyenesen rámutatott arra a rendeletre, melyet egykori miniszteri elődje, t. i. *Eichorn* 1844. július 7-én bocsátott ki s a mely szerint „gondot kell fordítani arra, hogy az evangéliumi vallás oktatása lehetőleg tevékeny s olyan tudományosan képzett egyénekre bizassék, a kikben megvannak azok a lelki tulajdonok, melyekre támaszkodva, a keresztyén ismeretet és érzületet az ifjakban felköltetik és ápoltatják.*

Poroszországban tehát tisztában vannak azzal — még politikai körökben is — hogy a nevelés a későbbi ember világnézetére mily roppant befolyással van!

Sőt még arra sincs szükségünk, hogy e tekintetben tanácsért a szomszédba menjünk. Egy sötét lapra mutatok rá saját hazánk történelmében s vonja le az itt megírtakból kiki a consequentiákat.

Mikor a magyar szabadságharc elbukott és „sír, vak börtön borúlt“ nemcsak jobbainkra, hanem mindenre, a mi nemzeti, a mi magyar volt s autonomikus jogokkal bíró felsőbb tanintézeteink felett meghúzták a halálharangot, az abszolút hatalom ösztönszerűleg vetette rá magát azonnal népnevelésünkre is s gondoskodott még arról is, hogy iskoláinkban mit és mint imádkozzanak vagy énekeljenek a gyermekek? Így jelent meg 1849. október 8-án felsőbb nyomásra „a helvéthitvallású tiszántúli egyházkerület főjegyzőjétől“ (a püspök beteget jelentett s nem írta alá a nevét!) az az esperesekhez intézett körlevél, melyben a többek között ilyen tételek fordulnak elő: „Tanuljon meg a gyermek még jókor e szent szavakban imádkozni: (I. Sám. 26, 11.) *távoztassa az Ur én tőlem, hogy az én kezemet az Urnak megkent királyára bocsássam*; s ismét: *az Istent féljétek, a királyt tiszteljétek* (I. Pét. 2, 17.). Hűség, tisztelet csepegtessék a gyermeki gyenge szívbe, hogy még gondolatjában is a királynak gonoszt

ne mondjon, *ne — a háznak titkos részében is* (Préd. 10, 17.), hogy ne csak a kényszerítő hatalom kemény tekintete által indíttassék, hanem benső meggyőződés szerint szeressen tisztelőleg függeni királytól amaz apostoli tan szerint: (Róm. 13, 5) *szükség engedni a felső hatalmasságnak nemcsak a bosszuállásnak okáért, hanem a lelkiismeretért is*. Mihez képest legyen most egyideig a tanításnak főtárgya minden osztályokban az erkölestudománynak azon szakasza, melyben az előljárók, főképpen pedig a király iránti kötelességek adatnak elő s legyenek a tanítások idő- s célszerű világosításokkal és intésekkel kísérvé. Az iskolai könyörgések között taníttassanak könyörgések a királyért, a haza békeségéért s ennek maradandóságáért összhangzólag az apostoli intéssel (I. Tim. 2, 1—2.): *legyenek könyörgések a királyokért, hogy csendes és nyugalmas életet éljünk*. Mint szintén különös figyelem fordíttassék az oly énekek tanítására is, melyek a király és haza jólétéért imádkozásra buzdítanak“ stb. stb.

Pszichológia ez, melyből ma is sokan tanulhatunk . . .!!! Megtanulhatjuk nevezetesen azt, hogy ha — a mi szintén ismert tény — a lutheránizmus a Luther 2 kátéjának, a katholicismus a „*Professio Fidei Tridentinae*“-nek hívei egyházszeretetében oly sokat köszönhet: nekünk sem szabad gyermekeink neveltetését könnyedén venni, mert buzgó, áldozatkész, öntudatos s hajlíthatatlan jellemű egyháztagok csak felekezeti nevelő intézetünkből kerülhetnek ki s ha egyszer megfertéztettük az új edényt, szagát sokáig fogja megtartani.

A berlini egyetem egyik hirneves tanára, *Pfleiderer Ottó* (a kit betüimádással még ellenei sem vádolhatnak!) vallásbölcsezetében* e kérdéssel pusztán tudományos szempontból foglalkozik s kimutatja, hogy az egyes emberek az ő környezetöknek vallásos életébe éppen úgy belenőnek, mint a hogy rájuk tapad a társadalom erkölcsisége. A mit látnak, hallanak és tapasztalnak vallásos tekintetben, azt éppen úgy elsajátítják, mint minden más tudást, a minnek forrása az ész. És ez csak természetes, mert igaz ugyan, hogy a vallás lényege az akarat, értelem és érzelem együttes ténye, ez a három lélektani sajátság meg az egyéniséghez mindig hozzá van tapadva, de ne felejtjük, hogy az ember az utánzásra hajlandó s a hallott szavak és látott cselekmények utánzása nagyon is alkalmas arra, hogy az utánzóban ugyanazon akaratot, értelmet és érzelmet szüljék meg, melyet ama szavak és cselekmények kifejeznék. Ez a

* „Die sec. Bèdeut. d. ev. Kirche in Gegenwart“ 279 l.

* „Religionsphilosophie“ 359—360. lapok.

magyarázata annak, hogy a jó színész a színpadon halva marad (Egressi Gábor), csak utánozni, deklamálni akar, de a rá nézve különben egészen idegen érzélem, a nagy lelki emótiók hatása alatt saját érzelmmé lesz, elannyira, hogy az embert elpusztítja. S ezért van az is, — a mire példát minden lekipásztortársam tud — hogy ha a családfő szektáriussá lesz, *rendesen* utánna mennek a családtagok, a gyermekek is. Rendesen! — mondom — mert van kivétel is, mit a lélektan törvényeiből szintén lehet indokolni, de a mibe jelenleg belebocsátkozni nem akarok.

Ismertem egy asszonyt, a kinek a férje baptistává lett. Ezen az asszony mód nélkül felháborodott; jött hozzám panasza; fenyegetődött, hogy férjétől, a „hitehagyott”-tól elválék s valahányszor az új hit prófétái házában megjelentek, sírt, átkozódott, szaladgált s a dolog nem egyszer a seprűnyél „verdikt”-jében nyert kuruc-megoldást. De a férj hajlíthatatlan maradt s csendes önmegadással tűrte az asszony szidalmait s így aztán sorsába lassan-lassan ez is beletörődött. S mi történt? Az, hogy a férj pár év múlva ott hagyta a baptistákat, de már ekkor az asszony lett áldozatává a rajongásnak s ez nem is tért meg soha, ma is él s ma is baptista.

A vallásos lélek környezetében hasonló érzelmeket kelt, ezek az érzelmek kezdetben ugyan csak visszhangok a már idegen érzelmekre, melyek talán bosszantanak is, de mint *Pfleiderer* kifejti, a figyelem lassan-lassan összpontosul ezekben az érzelmekben, a gondolat rájuk gyakrabban visszatér, a benyomásokat önkénytelenül reprodukálja, a maga erkölcsi megítélésénél azokat magára nézve szabályul állítja fel s lassan-lassan így lesznek azok a kezdetben idegen érzelmek saját érzelmekké s rendíthetetlen meggyőződéssé.

S ez mind könnyen érthető, ha tudjuk, hogy a vallásos ösztön lelkünknek alapösztöne, mely minden olyan észrevétel által izgattatik, a mi figyelmünket felkölti, vagy érzelmünkre már akár negative, akár positive hat, legyen az tudomány, művészet, vagy akár a természet harmonikus törvényszerűsége; s ki ne tudná a néppel együtt élő lelkészársaim között, hogy a romlatlan lelkű magyar kálvinista földművelő nem egyszer együtt zendül énekre a pacsirtával, midőn ez a kis madár kora tavasszal a barázdákból ekéje elől fölrebben!? S nem kell hinni, hogy ebben csak egy parányi önzés is volna. Igen! a már meglevő vallásos érzélem és akarat-irányítás később önzővé is lehet, a minthogy igen sok kitérés, vagy éppen a tömeges felekezet-

nélküliség a legtöbb esetben csakugyan önzésre viheto vissza (terhes egyházi adó, érdekek biztosítása, a lelkészszel való rossz személyes viszony stb.): de ezen jelenségeknél sokkal veszedelmesebb az, mikor a lélek a maga vallásos ösztöneiben alakul át, mert ezen aztán külső eszközökkel nem lehet segíteni.

S erre a lelki átalakulásra nyujtanak segédkezet azok, kik református létökre nem félnek gyermekeiket s főképpen leánygyermekeiket zárdákban neveltetni.

Tisza Kálmán a dunántúli egyházkerület legutóbbi közgyűlésén azt hangoztatta, hogy „egyetértőleg teljesítsük mindnyájan azt, a mi kötelességünk”. Igen! teljesítsük s mindenekelőtt óvakodjunk attól, hogy ama bizonyos trójai fa ló előtt egyházunk bástyafalain kapukat nyissunk. Ez is kötelességünk. S ne felejtsük, hogy az embernevelés nagy munkájában nem az a fődolog, hogy mennyi ismeretanyaggal tömjük tele a koponyákat, hanem az, hogy milyen irányt adunk a lélek fejlődésének. Ez a nevelés alfája és ómegája s ezt szülőknek, tanítóknak, tanároknak, lelkészeknek megjegyezni első és legfőbb, legszentebb kötelességök.

Debrecen, 1900. márc. 25.

Eröss Lajos.

Tisza Kálmán a protestantismusról.

Tisza Kálmán, az ev. ref. egyetemes konvent világi elnöke, a dunántúli egyházkerület főgondnoka, reformált anyaszentegyházunk nagynevű oszlopférfia, a dunántúli kerület március 20-án Székesfehérvárott tartott ülésén a következő nagyjelentőségű beszédet mondotta:

„Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Sohasem szoktam a ft. közgyűlés idejét hosszú elnöki beszéddel igénybe venni és ezt tenni most sem szándékozom, de tekintettel a pár év óta észlelhető helyzetre s főleg azokra, a mik ezzel szemben úgy egyházi lapjainkban, mint más lapokban is elmondanak s jó idő óta ismételtetnek, kénytelen vagyok mégis néhány szót szólani.

Európaszerte évek óta mutatkoznak némely irányban reakcionárius áramlatok és tagadhatatlanul áthatnak azok hozzánk is s ha erőre kapnak, megzavarhatják még a felekezetek közötti áldott békét is, kárt okozva ez által szeretett hazánknak, a felekezeteknek s így a saját felekezetünknek is.

Mivel a mellett azonban, hogy ez irányzatot észlelem s ha az erőre kap, veszedelmesnek tartom, a legnagyobb lelki nyugalommal útasítom vissza azon túlzott aggodalmakat, melyek több oldalról kifejezettek, nem egyszer gyanúsítástól sem idegenek.

Hát olyan kicsinyhitűek lettünk volna már, hogy ennyitől is féltjük szeretet egyházunkat, azon egyházat, mely a legnehezebb viszonyok között tudta helyzetét megállapítani és megtartani?

Ha a régibb idökre nézünk vissza, sokszor verpad és gályarabság volt a küzdök sorsa s még a nem oly régi idökbën is szabadságvesztés fenyegette azokat,

kik egyházuk igazainak védelmére keltek, de azért akkor megoltalmazták a veszélyeztetett érdekeket.

Akkor egyházunkat üldöző ellenséges kormányhatalommal kellett szembezállani, ma erről, hála Istennek, nincsen és nem lehet szó, ma ama veszélyek nem fenyegetnek senkit; de kétségtelenül veszélynek, esetleg romlásnak megy eléje egyházunk, ha létérdekeinek ápolásában, hivi buzgalmának elevenentartásában megelőznek mások s a mi hanyagságunkat saját egy ázuk javára kihasználhatják.

Ezt a veszélyt kell elhárítanunk és erre nem szükséges támadást intézni bárki ellen is, erre csak az szükséges, hogy a saját szentegyházunk kebelében tegyünk meg mindent az igaz vallásosság, a hitelvezetkező való ragaszkodás ébrentartására s ott, a hol az talán hiányzik, felébresztésére.

S ebben azután saját körében kell működni mindenkinek. Ne vitakozzunk a felett, ki mit mulasztott eddig, mert az ilyen vita csak eltávolít egymástól, de egyetértőleg teljesítsük mindnyájan azt, a mi ezen a téren kötelességünk.

Kétségtelen, hogy igen tisztelt lelkészeinknek és és társakul, segédekül főleg a népiskolákban a tanító uraknak nyílik itt a legnagyobb működési tér; a lelkész által adott jó példa és buzdító szó eredményezheti azt, hogy a presbyteriumok tagjai is buzgón karolva fel szentegyházunk javát, kiterjeszszék figyelmüket arra is, minő az egyháziasság, a hitélet és a keresztyéni erkölcs az egyes családok körében, erősítsék a gyengéket s igazítsák jó útra a tévelygőket. Azok pedig, kiket egyházi szervezetünk felsőbb hatósági teendőikkel ruház föl, kiserjék figyelemmel az egyes egyházakban történőket, támogassák híven a kötelességük teljesítésében buzgólkodókat és szorítsák kötelességük hű teljesítésére a hanyagokat.

Ha mindeme tekintetekben egyetértünk, mind széles e hazában, ha kezet fogva, híven fogunk munkálkodni: meg vagyok győződve arról, hogy semmi veszély sem érheti szentegyházunkat.

Lehet, hogy mint ez máskor is történni szokott, ezen egyszerű szavaim is félre fognak magyaráztatni és intencióim gyanúsíttatni, de ezzel nem törődöm s ne méltóztassanak önhittségnek, de csakis egy öreg ember önértékes nyilatkozatainak venni, hogy ezzel soha sem törődöm s ha egyszer azt éreztem, hogy valami kötelességem, soha se gondoltam azzal, mi következése lesz annak reám nézve.

Ezek voltak azok, a miket elmondani lelkismeret szerinti kötelességemnek tartottam; s most azon reményben, sőt hitben, hogy elmondott szavaim a ft. közgyűlésben legalább részben visszhangra találtak, az ülést megnyitom.

TANÜGY.

A férfi nevelés főelvei.

Motto: „Mindenen diadalmaskodik a férfiu érett ész, eltökélt állhatatos akarat s szorgalmas munkásság: ezek virágoztatnak, gyümölcsötvetnek jegek között is plántát, midőn a rest és tudatlan Utópiában is éhen hal meg.“

Gr. Széchenyi István.

(Vége.)

A férfiak nevelésére a középkorban, vagyis a lovagkorban, külön rendszert alkottak. De ez a nevelés csak a nemesi származású ifjakra tartozott; ez csak

a nemesek iskolája volt; a pórnéppel, a jobbágysággal semmit sem törődtek.

A nemes ifjut 7 éves korától elvitték a szülei háztól valamely lovag várába, a hol lovagi pályára nevelték. Minthogy a lovagban főkéllék volt a harci ügyesség és bátorság: a testi nevelésre főgondot fordítottak. De e mellett a vallásos nevelést, férfias jellemet, tiszta erkölcsöt, embertiszteletet, igazságosságot, kedélynemesítést sem hanyagolták el. Egy nemes lovagnak birnia kellett minden nemesi tulajdonságot. Inkább elhanyagolták a tudományokat, úgy, hogy volt olyan lovag, a ki nevét is alig tudta leírni.

Korunkban már nem ily egyoldalú nevelésre van szükség; hanem van általános nevelésre, hogy az ifjú lehetőleg tökéletes ember legyen. Nevelnünk kell a leendő férfit minden emberi nemes erény tulajdonosává. Korán kell lelkébe plántálni az erény magvait és azokat, úgy fejleszteni, hogy az, az egyénnek sajátjává, második természetévé, valóságos vérévé váljék. úgy, hogy azoktól többé az élet bármely helyzetében, bármely változóságában soha el ne tántorodjék.

Anyagiasság korunkban önzés uralkodik mindenfelé. Ezt legyőzni s nemes szívet nevelni növendékeinkben, nem könnyű feladat.

A *szívképzésnek* alapja a *szeretet*. Szeretni kell a gyermeket, hogy ő is szeretni tanuljon. A kinek szívében szeretet lakozik, az boldog tud lenni. Boldogságra pedig mindnyájan törekszünk; igyekezzünk azért növendékeinket is boldogokká nevelni. A boldogság szívünkben van elrejtve. „Boldog csak az lehet, ki oly szívvel bír, mely örömet és fájdalmat egyaránt érez, de egyik által sem hagyja magát elragadtatni; könnyörületes, részvevő, de könnyörületét, részvétét az ész és erkölcsi törvények szabályozzák; szeret, de nem túlságosan; mindenki iránt gyöngéd, kiméletes“ stb.

Nagy gonddal és nagy lélekismerettel kell azért a nevelőnek eljárnia a szívképzésnél. Ügyeljen arra, hogy növendéke a dolgok iránt *közönyös, érzéketlen* ne maradjon; alkalmilag ébressze fel bennök az öröm és fájdalom érzetét. Vgyázzon arra is, hogy *túlérzékeny* szívet ne képezzen; e célból nagy szerencsétlenségekről, nyomorról, szívfacsaró jelenetekről sokat ne beszéljen előtte, mert ez az alapja a túlérzékeny szívnek; és sem ez, sem amaz nem vezet boldogságra. A túlérzékeny szív minden érintésre fáj, sajog és így boldogtalan; az érzéketlen szív pedig üresnek találja a világot s boldog soha nem lehet.

Mily szépen ír erről Kisfaludy Sándor:

„Az életnek tengerében

Két örvény van: szív és ész.

A kettőnek egyikében

A jobb ember könnyen vész.

Az ész ezer bajt okozó;

Ezt el lehet kerülni.

A szív, minthogy áradozó:

Könnyű benn elmerülni!“

A szívképzés mellett ismertessük meg tanítványainkkal az igazi jót. Az igaz, hogy ezt könnyebb megismerni, mint követni. Ha egész életet meghatározott elv szerint intézve, soha sem tennél mást, mint a mit az erkölcsiség kíván, még akkor sem, midőn haszon, barátság, indulat heve vagy szenvedély ereje másfelé ragad: elérnél az *erény* polcára.

Az erény annál fonságesebb, mennél több önmegtagadásba kerül, mondja b. Jósika Miklós.

Önmegtagadás, önuralom nélkül valódi férfiaság nem is képzelhető. Atila világhódító útjában a római pápa kértére uralkodik önmagán, uralkodik hódító vágyain, s békét hagy az örök városnak.

Az indulatoskodás, hirtelenkedés, meggondolatlanság sok szerencsétlenséget hoz az emberre. Ugyanazért ezektől korán kell óvni növendékeinket és nevelése befejeztéig figyelemmel lenni e hajlamokra. Mert ha ezek egyszer erőt vettek rajtunk: akkor késő és kétséges lesz már az orvosság.

Ezen rossz tulajdonságokkal rokonságban van a harag, haragtartás, irigység, kevélység, nagyravágyás, miket a vallás- és történettudomány tanítása alkalmával van alkalmunk helyes úton vezetni és a növendék lelkéből egészen kiirtani.

Az indulatokat a munka és erős akarat legyőzi.

Vigyáznunk kell továbbá arra is, hogy az irigység növendékeink lelkében tanyát ne fogjon. Azokat az okokat, melyeken e rút szokások épülnek, ismertessük meg velök idejekorán, addig, míg az ifjú feléjük nem hajolt. Ilyen okok: mások jelességei, szerencséje, melyekért a rossz lelkűek irigykednek. Holott a jelesek emelkedése előretörekvésre serentő példák; a szerencse el nem érhetése miatti bosszankodás pedig fekély az emberi szíven, melytől óvni kell minden embert.

Az irigység megfosztja az egyént a valódi örömtől s keserűséggel tölti el egész életét! míg másoktól gyűlöletet és megvetetést von maga után.

Sok szép példát látunk az életben arra, midőn a kitartó szorgalom és igyekezet felibe emeli a tehetséges ifjút a szerepcse fiának. Ily követendő példa előttünk dicső emlékü híres tudósunk és Zsoltár énekeink halhatatlan érdemű fordítója **Szenci Molnár Albert** élete, kiről meg vagyunk irva, hogy kitartás és ernyedetlen szorgalom által ösztönözött, mint vagyon-talan ifjú, „minden segély nélkül, egy vándorbottal ment Németországba, hogy az ottani híres egyetemeken tanulmányait folytathassa. A legnagyobb szegénységben tanult, munkákat irt éveken keresztül; de szorgalmát, kitartását a szegénység meg nem törte. Heidelbergben maga épített magának egy kicsiny házat, hogy az ottani híres egyetemen tanulhasson. Kitartó szorgalommal irodalmunk egyik legérdemesebb munkása lett”. (Könyves Tóth Kálmán.)

Ilyen példáját látjuk a kitartás és szorgalomnak már az ó-korban, midőn a görög ifjú **Kleanthes** tudományozója kielégíthetése céljából éjjeli munkákat vállalt.

Demosthenes rendkívüli kitartással Görögország legjelesebb szónokai egyikévé képezi ki magát.

V. Sixtus pápa szegény disznópásztorságból emelkedett fel a legmagasabb papi méltóságra. (Zschokke után Gáspár és Kovácsi.)

Mucius Plautus római híres író, kinek vigjátékai a világirodalomban ma is becses művek: főlzabadult rabszolga minőségében képezte ki fényes tehetségét; s nagy szegénységében, hogy életét fentarhassa: nappal malom-munkások közt napszámos munkát végzett, éjjel pedig dolgozott híres színművein.

Martinuzi György kályhafűtő szolgából emelkedett fel a nagyváradai püspöki székbe és Szapolyai János királyi barátságára tette magát méltóvá.

Bod Péter erdélyi származású szegény ifjú, ki nemcsak Erdély iskoláit tanulta végig, hanem a külföldi híres egyetemeket is elvégezte, szegénysége dacára egyedül nagyratörő lelke és kitartó szorgalma által

ösztönözött. Mint magyar író sokoldalú tudományos munkái által maradandó emléket állított nevének, s példája követésére minden ifjú lelkesüljön s előre törni kész legyen.

Balogh Péter egyszerű falusi szegény család ivadéka s nagy szorgalma és kitartásával ev. ref. egyházunk legmagasabb kormány-polcára, a debreceni püspöki székre emelkedett.

Ballagi Mór szegény zsidó családból származott, s a legnagyobb nélkülözések és sanyarúságok között páratlan szorgalom és kitartással oly magas állásra küzdötte fel magát, mely az egész protestáns világra fényt szórt, s halhatatlan neve és emléke örökké ragyogni fog magyar ref. egyháztörténelmünkben.

Horváth Boldizsár egy nagyszombati szegény iparos fia volt, s a magyar kormány egyik legnagyobb tehetségű és tudományú tagjává: igazságügyi miniszterré lett.

De számos példát hozhatnánk fel úgy egyházi, mint polgári téren feltűnt jeleseinkről, kiket nem a születés, nem a gazdagság, nem a rokoni érdek emelt ki a közönséges életből, hanem a nevelés, a kitartás, a szorgalom, a jellem.

Ezen felsorolt jellemelek és erényekben neveljük finövendékeinket, úgy, hogy a szülők őket tekintsék legnagyobb kincsöknek. És a magyar anya tegyen úgy, mint hajdan Rómában a Grachusok anyja, a ki midőn vagyona felől tudakozódtak, karján vezetve két fiát, így szólt: „Itt az én vagyonom”.

A férfiú élete és szerepe folytonos munkásság, sőt kisebb-nagyobb mértékben uralkodás és kormányzás az állami, polgári és házi élet körében. Az ő keze és esze folyvást rendez, javít, védelmez. Azért már nevelési ideje alatt adjunk tért és anyagot a növendék cselekvési ösztönének, hogy ez ösztöntől indítva, kedvét találja a komoly foglalkozásban. A legtöbb nevelő tanítványai nyerségeért, neveltlenségeért azért panaszkodhatik, mert nem gondoskodott kellőleg növendéke tevékenységi ösztönét kielégíteni. Keresse azért a hibát először is önmagában eljárása hiányosságában s felületességében s a legtöbbször ott meg is találja.

Összefoglalva ezek után a feltett kérdésekre adandó feleleteket, azt találjuk, hogy a finövendék növelésénél oda kell céloznunk, hogy őt testileg éppé, erőssé, edzetté, ügyessé, engedelmessé, szerénynyé, szorgalmassá, munkássá, mértékletessé; szellemileg fejletté, felvilágosulttá, minden téren művelté, tudományossá, hivatalnokká, családfővé, nagyszerű eszmék vezérévé, bátorrá, vallásossá, erényessé neveljük; cselekedeteiben, határozataiban legyen higgadt, komoly, méltóságos, határozott, szilárd jellemű, önálló, legyen jó hazafi, nemes emberbarát, igaz polgár, ítéleteiben igazságos és törvényes.

Hogy pedig a finövendék növelésében e célt megközelíthessük, sőt valóban el is érjük: öríznünk kell már gyermekkorában a rossz társaktól, frivol, erkölcsrontó olvasmányoktól, érettebbekkel való társalkodástól; gondoskodnunk kell foglalkoztatásáról, hogy unalomra alkalma ne legyen; ébresszük fel benne és ápoljuk az önmunkásságot; sejtessük vele jövő hivatását, neveljük az életre és úgy, hogy mind társadalmilag, mind tudományos szempontból művelt ember legyen.

Az így vezetett s nevelt férfiú erős, edzett testtel, határozott, szilárd jellemmel, sokoldalú ismeretekkel s fenkölt, nemes lélekkel bátran áll sikra az élet küzdelmei között, gazdagon arat az élet mezején, uralkodik

a természet törvényein és azokat hasznára tudja fordítani; nem esik kétségbe a baj és veszély között; legyőz minden akadályt és mint a legnagyobb magyar gr. Széchényi István mondja: az ily férfiú „jegek között is plántát virágoztat és gyümölcsötzet“.

M.-Sziget.

P. Tóth János.

Szolga szellem a tanárok között.

A múlt év őszén, ugyanakkor, midőn *Varga Ottó* ellen, tanári és tanulói följelentésre, a királyi család és a kath. vallás megsértése címén, megindult az a gyűlöletes hajsza, mely az egész ország figyelmét magára vonta s általános megütközést keltett, ugyanakkor egy másik budapesti állami főgymn. tanár egy más hasonló jellegű támadást intézett a tanári független gondolkodás s főként a hamisítatlan magyar nemzeti felfogás ellen, ugyancsak a szent loyaltás nevében. A támadó vagy feljelentő neve: *dr. Schnábl Róbert* budapesti VI. ker. áll. főgymn. tanár s h. igazgató, a támadás színtere: egy hivatalos tankönyv-bírálat, tárgya: az én *Német Olvasókönyv*-em, mely az V—VI. osztály számára szerkesztve, most esztendeje jelent meg.

A megrovásra, az illoyalitis vádjával való sújtásra s ennek alapján az engedélyezés megtagadására alapul olvasókönyvemnek 31. számú olvasmánya szolgált; erre nézve hivatalos tankönyv-bíró a következőket mondja: „Az olyan olvasmányt, minő a 31. számú (Gustav Adolf und der dreissigjährige Krieg, von Friedrich Schiller), magyar tanár hogy akar magyar növendékekkel elolvasatni: ezt képtelen vagyok felfogni. Ime. mit mond ez olvasmány Ferdinánd magyar királyról: Gleich frei (Gustav Adolf) von dem rohen Unglauben, der den wilden Begierden des Barbaren ihren nothwendigen Zügel nimmt und von der kriechenden Andächtelei eines Ferdinand, die sich vor der Gottheit zum Wurm erniedrigt und auf dem Nacken der Menschheit trotzig einherwandelt* stb. Ha minden tekintetben kifogástalan volna e tankönyv, ezen egyetlen helyért nem tartanám az approbatióra érdemesnek. Ezt az olvasmányt a szerző nem olvasta el, — az ő érdekében tételezem ezt fel, — hanem Schiller levén a szerzője, egész nyugodtan felvette olvasókönyvébe“. Ugyanerről az olvasmányról, illetőleg annak idézett részletéről bírálata 5. lapján még ezt mondja: „A 31. számú olvasmányban, melynek illoyális passusára már fent utaltam“ stb.

Tisztelettel felhívom az olvasó figyelmét arra, hogy a fenti olvasmányt nem én írtam, hanem *Schiller* „Geschichte des dreissigjährigen Krieges“ című művében, melyből én azt átvettem, az a Schiller, ki nemesak a német költészet egyik legragyogóbb csillaga, elsőrangú klasszikus költője, hanem egyúttal mint *történetíró* is kitűnő hírnévnek örvend, a történetírás mezején is hervadhatatlan babérokat szerzett, azt nem is említve, hogy finom izlésű *aesthetikus*, emelkedett, nemes gondolkodású *moralista*, tehát oly férfiú, kinek ítéletét minden körülmények közt tisztelettel tartozunk fogadni, még ha nem osztoznánk is abban minden tekintetben; kinek műveit mindenkor úgy tekintették, mint a fel-

* Gusztáv Adolf egyaránt távol állott attól a nyers hitelenségtől, mely a barbár vad indulataitól a szükséges féket elveszi, valamint Ferdinánd földönecsúszó ájtatoskodásától (álszenteskedésétől), a mely az istenség előtt féregként megalázza magát s dacosan az emberiség nyakára tapod.

világosult, szabad eszmék, a nemes érzelmek, tiszta erkölcsök és igaz hazaszeretet iskoláit. Midőn tehát az én bírálóm a jelzett olvasmányt anathémával sújtja, a világirodalomnak nem kisebb alakját, mint Schillert, a németek kedvencét és büszkeségét sújtja kárhóztató, megrovó ítéletével, vagy legalább a történetíró Schillert akarná iskoláinkban elhallgattatni, iskoláinkból kitiltani, legjobb esetben megcensurázni, veszedelmesnek látszó tetteit megnyirbálni, a loyaltas szellemében átalakítani!

S ugyan miért e nagy felindulás Schiller ellen s ellenem, gondatlan olvasókönyv-szerkesztő ellen, ki, a bíráló föltevése szerint, Schillerben megbizva, csak úgy vaktában, elolvasatlanul átvettem tőle a fent címzett olvasmányt? Azért, mert Schiller elég vakmerő volt kiirni II. Ferdinándról, az egykori szomorú emlékü magyar királyról, hogy vallásossága merő *álszenteskedés* volt, a mely egyfelől az istenség előtt féregként megalázta magát, de másfelől alattvalói ezreinek millióinak tiporta el könyörtelenül életét, boldogságát s legszentebb kincsét: vallásos meggyőződését. Mi hát az álszenteskedés, ha nem az, hogy valaki örökké Isten nevét emlegeti, örökké az Isten előtt csúszik-mászik, de a vallás legnagyobb, legszentebb parancsát, a *szereetet* nem ismeri, hogy ugyanazzal a kézzel, melyet előbb imára emelt, pár perc múlva nyugodt lélekkel írja alá ezer, millió tisztaszívű becsületes polgár vértételet?

De hazai történetíróink, közkeletű történeti műveink talán másképp ítélnék II. Ferdinándról? Ime, *Mangold Lajos* „Magyarország oknyomozó történelmé“-ben (1896, 195. l.) ezt mondja: „A jézsuiták által nevelt, türelmetlen II. Ferdinánd azonnal szemben találta magát, az alkotmányukban és vallásszabadságukban fenyegetett népeivel. Megesküdött, hogy kiirtja az eretnekséget, még ha ez népeinek boldogságába kerül is. Abban a szent meggyőződésben élt, hogy a gondviselés ő rá bízta a kath. érdekek megvédését, a más hitűek elnyomását. Ezen a téren kifejtett szilárdsága és szigora teszi uralkodását jelentőségessé; egyébiránt igen jelentéktelen fejedelem és jóformán csak *báb* környezetének kezében“. *Angyal Dávid* „Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig“ (Athenaeum, VI-ik kötet, 214. l.) ezt írja: „A főherceg 1598-ban Lorettoba utazott és itt megfogadta, hogy életének veszedelmével is kiirtja az eretnekséget tartományaiából. Meg is tette; nem sokára gyűlölettel vagy tisztelettel emlegették . . . nevét. Ferdinánd oly vallásos ember volt, hogy erényeiről Lamormain, a jézsuita gyóntató, egész könyvet írhatott. Reggel egy óráig ájtatoskodott; délelőtt két misét hallgatott; részt vett a délutáni istenitiszteletben, félórát töltött el lelkiismeretének vizsgálatával és lefekvés előtt még egy félórát imádkozott. Nem volt oly kényelmetlenség, mely visszariasztotta volna a vallásos kötelességek teljesítésétől. A jámbor szemlélődésben és még az askesisben is vetekedett a szerzetesekkel. De alapjában véve, mégis *erőtlen, könnyen élő és érzéki természet* volt“. *Durny Victor*. *Világtörténelem* (átdolg. Ballagi Aladár, 432 l.): „A vakbuzgó II. Ferdinánd, ki államában légből röpitette az eretnekek templomait és csak egy izben 10,000 bibliát égettetett meg, Csehországban a fehérhegyi csata után *iszonyú kegyetlenséget vitt véghez*“.

Igaz-e tehát, a mit Schiller mond, hogy Ferdinánd órákat töltött térdepelve vallásos ájtatoskodásban? s igaz-e, hogy népét a pogány törököknél kegyetlenebbül bántalmazta? Szerintem mindkettő igaz és *Schiller*

jogosan használta e kifejezéseket, én jogosan vettem át azokat az olvasókönyvembe! Ha II. Ferdinándról, ki a magyar protestantizmust is — s vele, elmondhatjuk, a magyar nemzetet is — szerette volna letiporni, vérbe fojtani, mást tanítanánk, a történelmet hamisítanók meg s nem lennénk méltó utódai ama dicső hősöknek, kik vérök hullása árán akadályozták meg Ferdinánd vallás- és nemzetgyilkoló terveinek keresztülvitelét, s kivívták számunkra a ma is élvezett vallásszabadságot, s megmentették nemzeti alkotmányunkat, nemzeti létünket. Mi kálvinista tanárok, a történelmi igazságot sohasem elhallgatni, sem meghamisítani nem fogjuk, ha százszor megtagadja is tőlünk Schnábl h. igazgató s a többi kegy-leső az állami approbatiót! Mi nem az ő felfogásuk, nem is a loyális parancsa, hanem a meghamisíthatatlan történelmi-tények és adatok szerint fogjuk vallási és politikai történelmünket tanítani, és én csak boldognak vallok magamat, hogy nemzeti és vallásos szabadságunk ellenségének *igaz jellemzése* miatt kell bírálóm elítélésében részesülnöm, és pedig nem kisebb alak, mint Schiller társaságában. Teringettét, inkább Schillerrel együtt az *index-en*, mint Schnábl Róberttel együtt a miniszteri és udvari kegy sugaraiban!

Mennyire uralkodik az udvaronc-szellem, a loyális hangulat bírálómon, még egy más megjegyzése is jellemzően bizonyítja! Szerinte „a 43. olvasmány (Die Ursachen des vorzüglichen Aufschwungs der Kunst bei den Griechen, von Winckelmann) 65—100 sorait nem adhatjuk magyar tanulóknak“, miért, nem mondja meg s én se tudom más okát, mint hogy e sorokban a művészek kiváló megbecsülése, kitüntetése mellett a görögök *szabadság-szeretét* is magasztalja az író, ezt mondván: „A szabadság által, mint egy egészséges törzs nemes galyja, az egész nép gondolkozása fölemelkedett, mert a szabadság, a nagy események, állami átalakulások és a féltékenység anyja a görögök közt, ugyszólván már születésökor beléjük oltotta a nemes és emelkedett érzületek csiráját és miként a tenger végtelen felszínének szemlélete és a kevély hullámoknak a part szirtjeihez való csapódása tekintetüket kitágítja és a lelket az alacsony tárgyakon túragadja, ily nagy dolgok és emberek színe előtt nem lehetett nemtelenül gondolkozni stb.“ Minthogy annak ismertetése, hogy a görögök mennyire nagyra tartották, az állami életben is mennyire kitüntették művészeiket, bizonyára nem szolgálhat a magyar ifjú jellemének vagy gondolkozásának megrontására, okvetlenül az idéztem részlet lesz az, mely bírálómat fenti megjegyzésére indította.

A bíralat többi részéről ezúttal nem szólok, mert még sub judice lis est, de e pár szemelvény után kiki könnyen elképzelheti azt magának. Csak azt akartam feltüntetni, hogy az a denunciáns és lakáj-szellem, mely Varga Ottó eseténél megnyilatkozott, nem áll egymagában s oktatásunk hazafias és szabadelvű szellemét megmetelyezéssel fenyegeti, mert e szellem csak udvaroncokat és szolgálakat nevelhet!

Sárospatak.

Dr. Rácz Lajos,
tanár.

KÖZÉLETÜNK.

Énekeskönyvünk megújításának előmunkálatai.

Másik nagy fontosságú határozata az énekügyi bizottságnak, hogy „a meglévő dallamok magyaros ritmikai beosztással dolgoztassanak ki az albizott-

ság által.“ Nagy jelentőségű e határozat azért, mert a magyar nemzeti ritmus-érzéknek, egyszersmind a korizlés követelményének tesz eleget. Ösmeretes mindenki előtt gyülekezeti éneklésünknek csaknem minden lendületet nélkülöző nehézkessége és vontatott lassúsága, minek egyedül a szöveg és dallam ritmustalansága az oka. Már az 1890-diki programmal azzal, hogy a szövegíróktól a ritmikai szabályok betartását követelte, kimondta, hogy a készítenő énekek szövegének ritmikusnak kell lenni; a dallamokra nézve azonban — azoknak chorális (revideált énekeskönyvi) ütenybeosztását meghagyván — nem intézkedett; mostani határozatával a bizottság a ritmusnak kötelező voltát a dallamokra is kiterjeszti, egyszersmind elrendeli, hogy minden ének szövegritmusa dallamának ritmusával összhangzásba hozassék. Énekeink tehát úgy szövegileg, mint dallamilag ritmikusak fognak lenni, ehhez képest a gyülekezeti éneklés is magyarosan ritmikus leend. Ezzel visszahelyezkedünk a régi természetes és egyedül helyes alapra, melyről lelépni sohasem lett volna szabad. Még most legkezdetén vagyunk a nagy munkának, ki tudja, mikor jó el az idő, midőn biztató reményeink valóra válandanak; de hiszem hogy ha majd mindenek elrendezve készen lesznek, a hivatott tényezők körültekintő gondossággal fognak eljárni, hogy a nép mintegy kézenfogva vezetve az új ösvényre, a reformok minden nagyobb rázkódás nélkül menjenek át az életbe.

És most tegyük fel a kérdést, mely a bizottság határozata nyomán önkénytelenül előtérbe lép, a melyre bizonyára sokan várják a megnyugtató választ. A kérdés ez: *Vajjon a dallamok magyaros ritmizálása nem fogja-e veszélyeztetni a gyülekezeti éneklésnek egyházi — chorális — jellegét?* Az én határozott válaszom erre az, hogy: *semmiképen sem, mert a ritmizálás magyarosan ugyan, de egyházas szellemenben fog végrehajthatni.* Az énekügyi bizottság ugyanis nem adta fel az 1890-iki program azon elvét, hogy „a dallamoknak olyan ritmizálása, mely megszokott, istenitiszteletünk komolyságához illő alakjukból énekeinket kivetkőztetné, egyáltalán nem célozthatik“, nagy vakmerőség is volna feltenni a bizottságról, hogy istenitiszteletünk egyik fontos alkatrészét épen mostani kritikus helyzetünkben egyházas jellegéből erőszakosan kiforgatni akarná. Éneklésünk egyházas jellege azzal, hogy éneklésünk ezután lendületesebb, simább és izlensebb lesz, semmi csorbát nem fog szenvedni. Senki ne gondoljon azért sem az erdélyi énekeskönyvnek egészen önkényes, rendszertelen és izléstelen ritmizálására, melynek egészen az előirt méretek és hangjegyek szerinti éneklése sokkal inkább megbotránkoztató, mint épületes, sem az élénk eleven ritmusú, fülcsiklandoztató, művészi sokszor mesterkelt formájú, de teljen idegen szellemű angol énekekre.

A kiküldött albizottságok feladata leend a kitűzött cél lehető megvalósítása a bizottsági határozat értelmében. Tekintve azonban az érdeklődést, melylyel az énekügy iránt a közvélemény viseltetik, talán nem lesz felesleges, ha ezen lap szűk keretéhez alkalmazkodva igen röviden némi tájékozást igyekezek adni arról, hogy a dallamoknak magyar szellemenben való ritmizálása miképpen lesz helyesen végrehajthatva.

Tudjuk, hogy Arany János a népköltészet termékeinek szöveg- és dallamritmusából alkotta meg a nemzeti verselésnek ma is érvényben lévő törvényeit. Nekünk is ezen eredeti forráshoz kell járúlnunk, hogy megállapíthassuk a vallásos érzelmek kifejezésére legalkalmasabb magyar ritmikus alakzatokat.

A magyar népköltészetben — költemény és dallam — a következő ritmisi alakzatokat találjuk; (a ritmikai képleteknek megfelelő hangjegyzést és szövegpéldákat térkimelés szempontjából mellőzöm):

1. öt tagú soroknál: 4+1; 3+2; 2+3.
2. hat tagú soroknál: 4+2; 3+3; 2+4.
3. hét tagú soroknál: 4+3.
4. nyolc tagú soroknál: 4+4; 3+2+3; 2+4+2.
5. kilenc tagú soroknál: 4+4+1 vagy 4+5; 4+2-3 vagy 4+5; 3+3+3 vagy 6+3; 5+4.
6. tíz tagú soroknál: 4+4+2; 4+3+3; 4+2+4; vagy 6+4; 3+3+4; 5+5 (ódon alak).
7. tizenegy tagú soroknál: 4+4+3; 4+3+4 (ritkán); 6+5 (ódon alak); 5+6 (ódon alak).
8. tizenkét tagú soroknál: 4+4+4 vagy 4+4+3+1; 6+6 (ó és új alak); 7+5 vagy 4+3+5.
9. tizenhárom tagú soroknál: 4+4+5 vagy 8+5; 6+7.
10. tizennégy tagú soroknál: 4+4+6 vagy 8+6; 6+4+4 vagy 6+8.

A 15, 16 és 19 tagú sorok képletét — minthogy ily hosszú sorok alkotása napjainkban már nincs szokásban — mellőzöm.

E ritmikai képleteknek nem mindegyike használható fel az egyházi énekköltészetben világias színezete miatt. Leginkább a következők felelnek meg a célnak: 4+1; 4+2; 4+3; 4+4; 4+5 vagy ritkábban 5+4; 4+4+2; 5+5; 4+4+3; 6+5; 5+6; 4+4+4; 6+6; 4+4+5; 6+7; 4+4+6; 6+4+4.

Ezek közül én most egy néhányat magyaros ritmikai beosztással hangjegyileg is bemutatok, énekeskönyvünkől megfelelő ritmikus sorokat írván a hangjegyek alá:

Hat szótagu (4+2) soroknál:

LXXXI. Zsolt. utolsó sor.

1 I - má - dunk és | ké - rünk

Hét szótagu (4+3) soroknál:

LXXVII. Zsolt. 7. sor.

2 Éj - jel ke - zem | fel - tar - tom.

Nyolc szótagu (4+4) soroknál:

XLII. Zsoltár utolsó sor.

3 Mi - kor - ju - tok | é - ló Is - ten.

Tíz szótagu (5+5) soroknál:

75. Dics. 1. sor.

4 Ö - rül mi szí - vünk | mi - kor ezt hall - juk.

Tizenegy szótagu (5+6) soroknál:

63. Dics. 1. sor.

5 Krisz - tus U - runk - nak | ál - dott szü - le - té - sén.

Ugyancsak tizenegy szótagu (6+5) soroknál:

140. Dics. 1. sor.

6 Szí - vem meg - a - láz - ván | te hoz - zád mé - gyek.

Ugyancsak tizenegy szótagu (4+4+3) soroknál:

144. Dics. 1. sor.

7 Mi szent A - tyánk | ki - la - ko - zol | meny - ég - ben.

Tizenkét szótagu (6+6) soroknál:

LXXXIX. Zsolt. 1. sor.

8 Az Úr - nak ir - gal - mát | ö - rök - ké é - nek - lem.

Tizenhárom szótagu (6+7) soroknál:

LXXXIX. Zsolt. 3. sor.

9 Mert mon - dom hogy meg - áll | mind ö - rök - ké ir - gal - ma.

Tizennégy szótagu (6+8 vagy 6+4+4) soroknál:

1. Dics. 1. sor.

10 Az Úr - nak jó - vol - ta nap - ja - ink - hoz na - po - kat told.

A hangjegyzésnél $\frac{4}{4}$ ütenyt alkalmaztam, mert egyházi énekeink méltóságához — ritmikus beosztásnál — ezt tartom legillőbbnek. A hangsúlyos szótagok (milyenek a sort kezdő szótag, a metszet utáni szótag és a befejező hang szótagja) a fenti hangjegypéldákban mindig jó ütenyrészen je'ennek meg, s ezért a szöveg ritmusa a dallam ritmusával tökéletes összhangzásban van, s ebben rejlik a magyar ritmikus költészetnek ereje és varázsa. A 4. 5. 6. 8. 9 és 10. számú hangjegyeknél a sorok közepe táján a sormetszetek előtt hosszú hangjegyet alkalmaztam, mi azonban az ének nyugodt menetét nem zavarja; e hangjegyeknél az éneklő közönség nagyon rövid pihenéshez (lélekzétvétel) juthat.

A bemutatott képletek bárkit is meggyőzhetnek, hogy a gyülekezeti éneklés egyházi jellegét egyáltalán nem fogja veszélyeztetni az ilyen vagy ehez hasonló ütenybeosztás, ritmizálás. De nem is új dolog ez. A régebbi énekeskönyvekben a dicséretes dallamai ritmizálva voltak, sőt a zsoltárok dallamai is az eredeti Goudimel-féle francia ritmussal voltak hangjegyezve. Csak az újabb énekeskönyvekben van a dallamokról minden ritmus, még nemzeti énekeinkről is a nemzeti jelleg letörölve.

Örömmel és megnyugvással üdvözölhetjük tehát az énekügyi bizottság határozatát. Láthatjuk, hogy minden aggodalom, mely gyülekezeteink éneklésének egyháziasságát félti, jogosulatlan, Biztató reménységgel tekinthetünk a jövőbe, hogy a bizottság által megjelölt irányban haladva, ha nem egyszerre is, de a szükséges idő lefolyása alatt nemzeti géniuszunknak megfelelő énekeskönyvünk lesz.

Szügyi József.

A mi ünneplésünk.

(Folytatás.)

De áttérek a vasárnapi ünneplésnek leggyakrabban emlegetett második akadályára, mely nem egyéb, mint: **a vasárnapi mulatozás.**

Muladni az ünnepeken: specialis tulajdonsága ez a magyar népnek, még pedig felekezetiére való tekintet nélkül! Talán azon rendkívül fáradságos életmód, mely a mezei gazdálkodással együtt jár, oltotta bele a meggyőződést, hogy nemcsak lelkének van szüksége az ünneplésre, hanem munkában meggyötört testének is a jobb táplálkozásra és a társaságos élet körében való felfrissítésére. Annyi bizonyos, hogy falra hányná a borsót, ki e vérré változott szokást gyökerestől egyszerűre, erőszakosan akarná kitépni vagy megsemmisíteni!

Minthogy hazai ref. egyházunkat ugyszólván a legtöbbszörösebb magyarság képezi: leginkább ennek tulajdonítható, hogy felekezetünknel úgy a legelőkelőbb, mint a legutolsó rendű egyháztagnak egyetértenek abban, hogy a vasárnapokon és ünnepeken magok módja szerint testök számára is ünnepet szerezzenek. Közrendű hitsorsosaink más falvakban lakó rokonaikat leginkább vasárnapokon és nagy ünnepeken látogatják; de ez — nézetem szerint — igen rendes és tisztességes módon történik; mert kora reggelen diszesen öltözködve székre ülnek s úgy megyen egész háznép a szomszédos községbe, hol az egész napot eltöltik, de el nem mulasztják az isteniszteleteken megjelenni s általában kifogástalan magaviselettel töltik ott az időt s úgy érkeznek haza is est jöttével. Az ifjuság pedig nem is tartja vasárnapnak vagy ünnepnek azt, a melyiken nem bállozhatott, de részéről még a legmulatni vágyóbb ifjaknál is feltaláltam bizonyos conservatív hajlamot, mely a vallásbeli foglalkozások idejét kellőleg s mindenkor tiszteletben kívánná tartani. Ugyanis: a régebbi időkben szememmel láttam a hatósági engedélyt, mely báltartásra szolt s oly értelemben, hogy vasárnap délelőtti 12 órától kezdve éjfélig mulathassanak. S ime! a mire az engedélyező ref. vallású hivatalnok nem is gondolt, t. i. a vasárnap délután szokásos rendes isteniszteletre, ők azt saját jó érzésükből nem látták megsérthetőnek, — hozzám jöven, csak arra kértek, hogy a délutáni isteniszteletet a szokottnál későbbre ne halasztzam! Általában véve, a lakodalmi ünnepélyeken kívül minden egyéb vigalmat, — még téli időszakban is — vasárnapokon és nagy ünnepeken szeret és szokott tartani felekezetünk ifjusága; azért mód nélkül hosszasan kellene lennem, ha a vasárnapi és ünnepi mulatozás valamennyi részletére ki akarnék terjeszkedni. Most meglepszem azzal, hogy össze hasonlítom a városi és falusi mulatozást s elgondolván egyiknek úgy, mint a másiknak mind előnyeit, mind hátrányait, talán nem leszek részrehajló ítéletű akkor, midőn a falusiak ünnepi kedvteléseit erkölcsi tekintetben a városiaké elé helyezem, már csak azért is, mivel falu helyeken minden a legnagyobb nyilvánossággal történik; a nyilvánosság pedig mindenben a legszemesebb ellenőrző hatalom; ellenben városokon nincs határozott napja a mulatozásnak s a különböző helyeken bármikor összeverődő mulatozók kedvtöltése közben ott a zárt ajtó mögött szabadabb tér nyílik olyan foglalkozásokra, melyek a tiszta erkölcsiséget bizonyosan megölik, a vagyoni jólétet pedig feltétlenül aláássák. Mind a városi, mind a falusi mulatozások ártatlan és lehetőleg veszélytelen lefolyásának legtöbb biztosítékát én is abban találnám, ha a kávéházak, vendéglők, italmérési helyek

úgy vasárnapokon, mint egyéb ünnepeken állandóan zárva tartatnának, mert ezáltal a testi élvezetekre annyira vágyakozó ember, még pedig a miveltebb osztálybeli éppen úgy, mint a legelső rendű, mintegy kényszerítve lenne a jóra; ha nem lenne alkalom a léha időtöltésre, költséges mulatozásra: kénytelen-kelletlen azokhoz szegődnek, kik otthon, csendes családi körben; zajtalanul, de annál boldogítóbb eredménynyel szokták eltölteni az ünnepi napokat.

Ime! ilyenek azon akadályok, melyeket el kellene háritani a helyes ünneplés útjából! Ki ne látná be, hogy úgy az ünnepi munka, mint az ünnepi mulatozás népünknek természetévé vált; életmódja, születése óta abban való növekedése szinte lehetetlenné teszik a változtatás megtételét. Nem csuda azért, ha mind az államhatalom, melynek kényszerítő rendelkezéseitől várják legtöbbben a gyógyítást; mind egyházi felsőbb hatóságaink, melyek hívatta vannak arra, hogy felterjesztéseikben az államhatalomnak javaslatokat tegyenek a kérdés megoldását biztosító intézkedésekre nézve, egyaránt késedelmesek és nehézkesek az elhatározó lépés megtételében!

S nagyon bölcsen cselekszik, ha várakoznak! Mert a gyógyítás első sorban nem is ő rájuk néz; azoknak kötelességök ez, kik állásuknál fogva a vallásosság és erkölcsiség példaadói, és irányítói tartoznak lenni; tehát legelső sorban a lelkeszi testület, az egyházi hatóságok, s ezek közül első helyen a gyülekezet előjárói vannak hívatta felvenni a küzdelmet, a mely küzdelem eredményét természetesen az fogná teljesen biztosítani, ha részt venne benne felekezetünk tekintélyes világi eleme és támogatást nyujtana ott, a hol szükségesnek mutatkozand, az állam hatalom is!

De hát az említett testületeknél, t. i. a lelkeszek körében, a gyülekezetek presbyteriumai s előjárói részéről történt-e már, vagy történik-e jelenleg valami a várva-várt gyógyulás érdekében? Sajnos, hogy e kérdésre csakis tagadólag válaszolhatunk! Sőt az igazság abban áll, hogy úgy a lelkeszek, mint a gyülekezeteket kormányzó presbyteriumoknál legalább is hasonló szabadelvű felfogás uralkodik, úgy az ünnepi munkát, mint az ünnepi mulatozást illetőleg!

Megengedem én, hogy igen nagy különbség van egy lelkesz és egy világi ünnepi munkája és mulatozása között; de a mi testi, anyagi jobblétre törő foglalkozás, csakugyan testi munka az; a mi testi gyönyörűséggel járó kedvtöltés, csakugyan testi mulatozás leszen az az igazság ítélőszéke előtt mindenkor! Azt pedig éppen nem tagadhatjuk, hogy az anyagi jobblétre kereső ünnepi munka s a testi mulatság kategóriájába tartozó vasárnapi kedvtöltés a gyülekezetek előjárói és a lelkeszek körében is igen gyakran előfordúl.

Ha nézzük a gyülekezetek életét: látni fogjuk, hogy igen kevés kivétellel, tehát majdnem mindenütt gyakorlattá vált, mindazon intézkedéseket, melyek a gyülekezet anyagi ügyeinek vezetésére tartoznak, vasárnapokon vagy ünnepeken tartott egyháztanácsi üléseken tenni meg; a belhivatalnokok fizetésének kivétele, gazdasági ügyekben való határozás, még az egyházi felsőbb hatóságok által peres ügyek megvizsgálása végett ki rendelt deputatiók munkálkodása is csak vasárnapokon történhetik legtöbb helyen s éppen abban áll egyházi életünk hátramaradásának fő oka, hogy az egyházak érdekében csak ünnepnapokon tartott gyűléseken, tehát csak röppenő-szavakkal tétetik intézkedés; ellenben a munkára rendelt napokon, mikor a határozatok végrehajtásának, a tetteknek ideje eljött, síri csendben vár

és hallgat az egyház érdeke s az a hely, hol nem így van, igazán ritkaság-számba mehet!

A mi pedig magunkat, lelkészeket illet: *mi az ünneplésre nézve mindenkinél szabadelvűebbek vagyunk!* Igaz, hogy a lelkészi fizetés természete — mely szerint a jövedelem nagy részét barom-tenyésztés vagy mezői gazdálkodás által önmagunknak kell előállítanunk — mintegy rákényszerít bennünket arra, hogy annak, a miből jövedelme akarunk látni, éppen úgy utána nézzünk ünnepeken is, mint a gazdálkodó világi ember, de én most nem annak jogosult vagy jogosulatlan voltát, hanem csak magát a tényteteként s erre nézve mondom, hogy az a lelkész, ki ünnepeken is megfordul jószágaiból álló belső gazdálkodásában, az a lelkész, ki vasárnap reggeli istenisztelet előtt cselédeivel már halálra bosszantotta magát; az a lelkész, kit templomba vezető útjában is megállít, mert visszaakarja onnan téríteni a termény- vagy egyéb kereskedő, hogy előbb eladni való portékáját értékesítse: állhat-e bárki előtt, lehet-e a világiak felé inkább hajló, a lelkiekben tehát kevésbé gyönyörködő gyülekezet előtt olyan példányképen, kit a valóságos ünneplésre nézve követésre méltó például lehetne tekinteni?

De még rosszabbul áll a dolog a vasárnapi és ünnepi mulatozást illetően. Mert vajjon kiket akarunk mi állami intézkedésekkel megrendszabályoztatni és tisztességesebb ünneplésre kényszeríteni? Én azt hiszem, hogy leginkább az ifjakat, mert ezek ellen hangzik legtöbb helyen panasz és kifogás! Csakhogy megdöbbenünk már azt, hogy ha valakitől valamit elvenni kívánunk, az igazság törvénye kötelez, hogy ne kívánjuk azt ingyen, hanem legalább is annyit érőt, de még inkább értékesebbet adjunk érte viszonzásul; ha tehát az ifjúság régi mulatságát el akarjuk venni, akkor gondoskodnunk kell előre arról, a mit cserébe adnunk kell; kínáltunk-e, ajánlottunk-e már valami jobbat, valami értékesebbet és kedvünk szerint váltót az elveendő, károsnak ítélt mulatságért? Én nem kételkedem abban, hogy ha az ifjaknak erkölcsileg jobbat, erszényre nézve olcsóbbat ígérünk és adunk: azok készek lesznek elfogadni a cserét, annyival is bizonyosabban, mert a szülők is pártunkon lesznek és jó igyekezetünkben támogatni fognak. De hát kínáltunk-e már nekik valamit? Én ugyan nem tudok felőle, ellenben látom és tudom azt, hogy tulajdonképpen mi magunk vagyunk okai annak, ha ifjúságunk az istenisztelet óráin kívül semmi egyéb tisztességes foglalkozást nem találván, kénytelen máskülönbön unalmas idejét erkölcsöt mértelyező, a vagyoni jólétet pedig károsító mulatozással eltölteni. Mert, ha felekezetünknel vasárnapokon és ünnepeken az iskolás gyermekek teljesen magokra annak hagyatva, annyira, hogy már délelőtti isteniszteletig szabadon kószálnak, a merre és a hova nekik tetszik; délutáni istenisztelet után pedig ismét folytatják a csatangolást s késő estig azzal töltik az időt, hogy ott bámészkodnak az ifjúság báli mulató helyén: ez által mi magunk szinte belenöveljük a fogékony gyermekeket abba, hogy vértéké válják az ünnepi léha időtöltés s mindazt, a mit a vallásosságból hat napon keresztül az iskolában tanultak, az ünnepi délutánokon előttök álló erkölcstelen példák azonnal megsemmisítvén, egész gyermeki és ifjú koruk úgy telik el, hogy csudálkozni lehet rajta, ha meglelt emberkorukban annyira-mennyire mégis el tudják kerülni a nem ritkán panaszolt helytelen és botránys ünneplést. Itt, e pontnál lehetetlen vissza nem lépelnöm emlékezőm szárnyain a 30—40 év előtti időszakra, midőn felekezetünknel annyira jutott már a

vasárnapi-iskolák kérdése, hogy majdnem megvalósult, azt hiszem e drága intézményt az éppen akkor minden egyebet félrevető politikai fordulóhoz csatolt remények ölték meg, szerintem a vallásosságnak és erkölcsiségnek kimondhatatlan hátrányára, mert ez időszaktól lehet keltezni az erkölcsi s vallásos életnek hanyatlását!

(Vége köv.)

Bary Sándor,
ev. ref. lelkész.

A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A m.-ugocsai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlését március hó 20-án Técsön tartotta Csernák István esperes és György Endre elnöksége mellett. Előzőleg ősi kegyes szokás szerint templomi isteniszteleten voltunk, melyen Takács Lajos szigeti missiói lelkész imája emelte ég felé szívünk legszentebb érzéseit. A gyűlés a díszes ev. ref. iskola egyik tágas termében volt, hol esperes buzgó imája után György Endre nagyhatalmú beszéddel nyitotta meg a tanácskozást. Üdvözli beszéde elején a gyűlés tagjait, aztán felhívja azoknak figyelmét arra a nevezetes változásra, melyet a lelkészi fizetések 600 frtra való kiegészítése eszközölt. Sajnos, hogy még sokan nem kapták meg kongruájokat, minek technikai oka van s a késedelmezés a felülvizsgálás lassúságában találja magyarázatát. Kívánatosnak jelezi hogy sürgetessék a fizetés kiegészítés mielőbb.

Felhívja figyelmünket azokra a nehézségekre, azokra a hullámokra, melyek egyházunk hajóját szemben érik. Ilyenekül említi meg a vallásos közöny és anyagias irányú törekvéseken kívül azokat a fájdalmat keltő nyilatkozatokat is, melyeket mostanában hallottunk s melyek szerint róm. kath. ember nem támogathat oly intézményt, melynek vezeterei ref. férfiak s nagy hazafi híreben álló ember mondja, hogy életében azért szenvedett legtöbbet, mert római katolikus volt. Szánalmas aberratiói az értelemnek! Mit akarnak az ily gondolkodású urak? Ha üldözésről van szó, nem félünk tőle. Hiszen egyházunk története tanítja, hogy üldözések közt erősültünk meg. Mi magunkkal tisztában vagyunk. Tudjuk, mivel tartozunk hazánknak, ki sokszor mostoha gyermekeinek nézett, de ellene mi mostohaúl soha se éreztünk; hanem iránta mindig forró szeretettel viseltettünk, forró szeretettel a lutherani comburranturtól kezdve minden időn keresztül. Minél súlyosabbak a viszonyok, annál jobban kell ragaszkodnunk hazánkhoz s egyházunkhoz, mind a kettőhöz egyenlő lelkesedéssel, mert mi nálunk a haza és egyház egy, egymástól elválaszthatatlan.

Lelkes éljenzés hangzott fel a jeles beszédre, melyet csak rövid kivonatban irtam ide.

Ugy az egyházmegye, mint a szigeti Lyceum életében új időszakot megjelölő nevezetes esemény következett ezután. Egyházmegyénk ugyanis fentartóává lévén a szigeti Lyceumnak, a szabályzat 10. §-a szerint az igazgató-tanácsba közgyűlésén egy világi és egy lelkészi tagot választ, ezeken kívül ugyancsak az egyházmegyei közgyűlés választja a szigeti, középiskolát végzett ref. egyháztagok közül, kiket kétszeres számban a mostani kormányzó-tanács ajánlott, az igazgató-tanács 9 nem hivatalos tagját. Az egyházmegyei közgyűlés lelkészi tagul Bíró Lajos nagyszöllősi lelkész, világi tagul dr. Tóth Jenő tanácsbíró választotta meg, a szigetiek közül pedig választás által tagjai lettek az igazgató-tanácsnak: Váradi Gábor, Szilágyi János, Szöllőssy Antal, Héder János, Szegedy Gyula, Hetényi

Kálmán, Lator Sándor, Marikóvszky Menyhért, Benda Bertalan urak.

Bizottsági jelentések jöttek most már sorba.

A szavazatbontó bizottság jegyzőkönyvéből kitűnt, hogy az eddigi világi aljegyző: Szentpály Miklós, főjegyzőnek választott; így az aljegyzői állás megüresedvén, arra a szavazás elrendeltetett. A közgyűlés hivatalosan ez állásra nem kandidált senkit, hanem hivatalon kívül, a fehér asztalnál jelölgette dr. Kun Béla szigeti jogtanárt és Nagy Zoltán técsői aljárásbirót.

A tanügyi bizottság jelentésében kevés örvendetes van. 38 iskolánk volt, de már ezek közül 11 állami; ezekből 10 esik Ugocsára, egy Máramarosra. Emitt működik 15 tanító s közülök kettőnek nincs oklevele; amott t. i. Ugocsában van 12 tanító közül 7 ideiglenes, oklevél nélküli. A tanítók rövid idő közökben változnak, némelyik megszökik, mint a terebesi, kinek becsületeseve Petyke Pál, kit szolgabíróssággal köröztetnek, mert azt beszélnek, hogy 250 frtot jogtalanul vitt el az egyháztól. Egyébiránt jeles tanító van 8, jó 9 és elégséges 10.

A gyám bizottság jelentése szerint ugy Sárkány Lajos gyámpénztárnok, mint Bodnár Béla közig. pénztáros számadása rendben van. Amannál a vagyon 28,201 korona 32 fillér, itt 8296 kor. 22 fillér.

A közalap bizottság jelentéséből szomorúan halljuk, hogy a f. évi járulék egyházmegyénk részéről 34 kor. 45 fillérrel kevesebb, mint tavaly volt, de el kellett fogadni a csekélyebb bevallást, mert szigorúan igazoltatott.

A könyvtárnok, alantírott, jelenti, hogy Erdő Imre világi tanácsbíró, técsői ügyvéd, a lelkészi könyvtár részére 204 kor. 80 fill. értékű történelmi műveket adományozott. Bizonyára a más egyházmegyebeli lelkészek is szeretnék, ha volna nekik ily adakozásra kész sok tanácsbírájuk.

A konventi 76/1899 számú határozatra a közgyűlés a többi közt úgy nyilatkozott, hogy a hol a behivatalnokok fizetése terményekből áll, a fizetések esedékeségére nézve az eddigi gyakorlatot tartja fenn. Csak ott jelöli meg határidőül az év dec. 31-ikét, a hol az egyházi adó készpénz.

Az államsegélyből a debreceni főiskola építkezési költségeinek törlesztésére visszatartott 8000 frt mikénti használására vonatkozólag a közgyűlés az eddigi gyakorlat fentartása mellett foglalt állást. De a vita közben kifejeztetett, az a felett való megütközés, mely szerint ez adósságból még most is itt-ott száz ezer korona áll fenn. S látva, miként hanyatlanak körülöttünk egyházközségeink, bizony, csak önmagunkat megtagadva tudunk megnyugodni határozatunkban.

A szatmári ref. felsőbb leányiskola igazgatósága kérte egyházmegyénket, hogy ajánljon fel a leányiskolára 10 évre állandóan fejenként egy krt. Lelkes és lekesítő szavak hangzottak el e tárgyban a közgyűlésen, de tekintve egyházaink s egyháztagjaink oly nagymérvű szegénységét, miszerint kötelezett egyházi adójokat még karhatalom kényszerítésével sem fizetik, a közgyűlés nem merte ez újabb terhet rájuk tenni. Igérte azonban, hogy a magasztos ügyért tőle telhetőleg tenni fog.

Az egyházi bíróság ügyviteli szabályzatára vonatkozólag közgyűlésünk kimondta, hogy abban az ügyeseknek felelősségi jog adassék. E módosítással küldetik fel az egyházkerülethez.

Szentpály István világi tanácsbíró még a gyűlés elején meleg szavakkal emlékezett meg Csernák István esperes több mint 25 évi lelkészi és 15 évi esperesi működéséről s indítványozta, hogy a közgyűlés fejezze

ki elismerését és bizalmát esperes úr iránt, mit a közgyűlés őszinte jó kívánatai mellett ki is fejezett s jegyzőkönyvében megörökített.

A bíróságnak kevés dolga volt.

Több rendbeli ügy elintézése után annak kijelentésével, hogy a jövő gyűlés Huszton lesz, a tanácskozás délután 1 órakor befejeztetett.

Biki Ferenc,
főjegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

Református Temetési énektár.

Szerkesztette: Novák Lajos theol. tanár és főiskolai lelkész. Ára 1 korona 40 fillér. Trocsányi Bertalan bizománya, Sárospatakon.

(Vége.)

Ime lehetőleg összeszedve a hianyk, a melyek énnekem inkább szemembe tűntek. De kénytelen vagyok még más egyébre is rámutatni. Nevezetesen: bár szerző, mint zeneértő ember igyekezett azon, hogy szöveg és dallam egybevágó legyen (temetési énekeknél nincs más dallam helyén való, mint a bánatosan síró, fájdalmasan nyögő, szomorúan bűgő!?) s mégis-mégis nem vitte keresztül következetesen ebbeli törekvését. Így én semmi szín alatt nem tartom alkalmazandónak temetési énekeknél a LXXXIV-ik zsoltár és a 37-ik dicséret egyébként felséges dallamát. Megszoktuk zengeni mindkettőt a legörvendetesebb, a legmagasztosabb alkalmakkor, mikor úgy szólván a tavaszi pacsirta szárnyain kívánczunk fel, fel a magas ég derűs, vidám kékségébe oda, a hol a menny lakói, az Ó királyi székének előtte letelepednek. Halleluja zengésének idején, óh bizony nincs szépségesebb dolog, mintha a „Jövel Szent Lélek Ur Isten“ dallamának szárnyaira ülhetnek lelkeink és túl ködön, és túl felhőzeten ama dicsőségesnek trónusa elé szállhatnak, örömkönyeinket kisírni. De már a temetőkert mohos sírhalmai, düledező fejfái közé lépve azon kezdeni el, hogy: „Te szent hely! Im fogadd el itt, E hü barát hült hamvait! . . .“ szerintem nem vág össze.

Tudom én, hogy mi csábitotta erre a contradictorius lépésre szerkesztőt. Az az egynéhány, gyönyörű nyelvezettel megírt énekdarab, a melyek a Fejes István mesteri kezéből kerültek ki. Hát igen, egyedül ez mentheti ki a zeneértő szerkesztő ballépését. S mentse is ki, még azok előtt is, a kik nálamnál kritikusabb szemekkel olvasgatják a Novák énektárát.

„De hiszen — mondják önök — már-már annyi fogyatkozást raksz a mérleg egyik serpenyőjébe, felő, hogy nem találsz annyi előnyt, a másikba helyezendőt, melyben a művecske javára billenjen a mérleg“.

Nem, ne féltsék önök ezt az énektárt. Én nem féltem. Nem, sőt konstatalom ezennel, a mit kezdetben mindjárt jeleztem is, hogy a kimutatott fogyatkozások épen nem esnek olyan súlylyal a mérlegbe, hogy lerántsák a kezünk alatti művet arról a tiszta szintájról, a melyen elősmeréssel, szíves köszöntéssel fogadhatjuk. Önöknek bizonyítékok kellene. Nos hát legyen.

Először is: a D. Nagy S., Filep E., Ruttkay Menyhért, Losonczy L., Csokonai V. M., Fejes István és Szász Károly neve, remélem, elég garancia arra nézve, hogy itt nem pusztá rimfaragással találkozunk, hanem színes, poetikus, fentszárnyaló, ódai magaslatra emelkedő, a bánatosan zokogó lyrának bájos, elégikus szomorúan kedves hangulatba ringató énekdarabjaival.

Aztán másodsor: a régi énekekből átdolgozottak neki formásodva, újjá születve úgy jelennek meg itt, mint mikor a téli tárgyalak zöld lomb s virágfüzérbe öltözködnek.

És végül: a melyeket maga a szerkesztő irt . . . Ő „zsengékek“ nevezi ezeket, a mivel azt akarja velünk elhíttetni, hogy ő a lant pengetésében csak kezdő, amolyan „próbálkozó“. Ne higgyenek önök neki. Szín, pompa, íz, zamát, ötlet, izlés, üde frissesség, mélység, eredetiség, formásság, szóval a valódi poéták kiválóbb tulajdonsága karakterizálja a legtöbb darabját.

Hogy önöket — tisztelt olvasók — itt mindjárt meg nem örvendeztettem ezeknek az énekeknek a színről-szinre bemutatásával! De hát nincs terünk. Ime mégis egy pár rövidebb. P. o. a záró énekek közül:

„Zengő vigasz, Isten igéje,
Szállj, óh szállj le szívünk mélyére!
Enyhítsd a bűt és a kétséget.
Siralomnak te vess jó véget,
Könnyes szemünk gyászfátyolát
Hitünk fénye ragyogja át!“

A kis gyermek felettiekből:

„Az altató danát se hallod,
Oly mélyen alszol te kis halott,
Anyád pedig sirva költöget
Ölelgetvén síri bölcsödét.
Még se ébredsz siralmára.
Sem énekünk bús hangjára.

Óh, van szebb is anyád dalánál,
S bús énekünk zengő karánál!
Szebben zengnek fenn az angyalok,
Lelked már a mellett andalog;
Nem hallik az a földre le
Azt hallgatod mindörökre.

Angyal karok szent társasága
Öleljen bē már ott magába!
S mig te vélek zengel igazán,
Mi békülünk az ég vigaszán:
„Az Ur adott, az Ur vitt el“,
S beérjük a bizó hittel.

Aztán ott van a „Jaj de ömlik könyje a jó anyának, koporsóján egyetlen egy fiának stb“, egyetlen fiú felett; ott a: „Mit ér a lomb s virág nyiló tavasznak, Ha ékességi hő fényben elaszna?“ ifjak felett; ott a: „Zápor se kell — mégis ázunk, Hideg se kell — mégis fázunk“, családők felett; ott a: „Hüll, hull a lomb az ősz szelétől, Sárgúlvá hull hervadt tájra“ öregek felett; ott a: „Bánatosan tompán hangzó, Hívogató bús harangzó“, lelkész felett stb. stb. mind-mind egy-egy remek darab ebben a zsánerban.

Festenek, színeznék, echóznak ezek úgy de úgy, hogy egyszerű olvasásuk megragad, beleringat a gyász kellős közepébe. De különösen megható az erdélyi ének után irt úton mondandó, erős hangszínezésével:

„Óh mi panasz hang!?! Kondúl a harang
Sirón, szomorúan.
Hült tetem, indúl Nyúgodni az Urban!
Kong szomorúan, Kong bánatosan
Temetési harang:
Ugy elenyészünk, Mint viharban a hang!“

S így megy ez még tovább öt strófán keresztül. Szinte benne zúg, benne kong a harangok fájó, panaszos hangja, s ennek az énekek összezengetése a harangok siró zokogásával: bizony egyike a legmeghatóbb temetési gyászpompának

A dallamról fentebb már mondtam annyit, hogy a LXXXIV-ik zsoltár és a 37-ik dicséret dallamát én nem alkalmaztam volna itt. A többi dallamokat illetőleg: szerencsés alkalmazásról szólhatok egyedül; közénkeskönyvünkben ismeretesek ezek nagy részben; de vannak közöttük a régi temetési énekek közül valók, van egy pár ömeretlenebb, de szép dallam, sőt van magának a szerkesztőnek is két dallama; egyike a 13-ik lapon a 7-ik számú „Óh mi nehéz jajszó“ másika a 15. lapon a 9-ik számú „Körágyunkon, kemény párnán“ kezdetű éneké. Az előbbi különösen oly szép (a második nehezkes) hogy a 44-ik lapon lévő 2-ik számú: „Jaj de ömlik“ kezdetű ének dallamával együtt én részemről nagyon szeretném, ha új énekeskönyvünkbe fölvetetnék (nagyönteki vagy más hasonló alkalmi ének dallamul gyönyörűen beválnék) és én bátorkodom is e célból fölhívni a nt. *Fejes István* úr becses figyelmét e két dallamra. Hadd lenne legalább egy pár, igazi töröl metszett bús bánatos magyar dallam *magyar kálvinista* közénkeskönyvünkben is. Külföldi protestáns testvéreink énekdallamait — különösen a franciákét — saját nemzeti génuszuk szülte; miért lenne csak a magyar génusz szüleménye kizárva a magasságos mennyekbe szárnyaló himnuszok sorából!?

Ugy érzem, hogy köteles vagyok még beszámolni a füzet tartalmával. Ime tehát: az előző és versben (és pedig formás, tartalmas versben) megirt „Ajánlás“ után feloszlik a füzet *általános* és *alkalmazott* részre. Az általános részben van I. Templomban mondandó a) kezdő ének egy, b) főének 8. II. Háznál 13. III. Záró ének 13. IV. Utón 6. V. Sírál 15. Az alkalmazott részben I. Gyermek felett 6. II. Ifjak felett 4. III. Családők felett 4. IV. Öregek felett 4. van aztán „Függelek“, s itt: virasztók éneke 1. koporsóba tételkor 3. Véletlen vagy megdöbentő esetre 1. Nagyhalott felett 2. Lelkészt felett 1, Tanító felett 1.

Kiállítás a füzetnek: szép, tiszta papíron, szép, tiszta nyomás.

S utóára is nem tudom eléggé ajánlani a mi derék kántorainknak e füzetkét; sőt ajánlom, különösen is ajánlom becses figyelmébe általán véve lelkészi karunknak: szerezzék meg, terjesszék Tiszáninnen — Tiszántúl, Dunáninnen — Dunántúl; hadd tegye izlése-sebbé temetési szertartásunkat; kedves, szívhez szóló hangjaival hadd ringatgassa el a bánatos lelkeket, hadd permeteztesse a szelid vigasztalódás, a csöndes megnyugvás balzsamos harmatát a sebhedt szívekre!

. . . Menj kis gyász köntösű füzetke, menj! . . . kopogtass be minden kálvinista hajlékba! . . . kopogtass be! . . .

Májtis 1900. március hó.

F. Varga Lajos.

NEKROLOG.

Bakóczy János
emlékezete.

Egy felette szerény, hallgatag történet bűvár és tudós hunyt el 1900. márc. 24-én éjjeli 1 órakor H-Böszörményben, a ref. papi lakon. Született Debrecenben

1834. augusztus 15-én polgári szülőktől. Ősi debreceni család a Bakóczy, a reformáció első hajnalán 1550-ben Bakóczy István viselte a főbírósgot; két év múlva megszűnt e városban a róm. kath. istenisztelet s az utolsó római katolikus templom szertárát, feszületeket, miseruhákat, edényeket Bakóczy kezébe számolták át, mint történelmi emlékdarabokat. Mily előtörése a szellem rejülő útjának! 350 év múlva egy másik Bakóczy gyűjtögette, őrizgette s fogta halhatatlan emléktárba a ref. egyház és főiskola lelki kincseit, az egymást felváltó nemzedékek megmaradt élő vonásait.

Bakóczy János Debrecen fia egészen, az ősi főiskolába lépett abécéjével kezében, végig futotta az alsó, közép és felsőbb tanfolyamokat s mint végzett szénior papi diplomával lépett onnan ki. A múltból Sinai Miklós a történetbúvár példája ihlette, a jelenben mikor végezte pályáját 1864-ben a másik nagy gyűjtő szellem Révész Imre lelkesítette. Hallgatagon fogadta magába az irányzó tápanyagot, nem szólt, nem dicsekedett, hanem, mint csendes eső hatása alatt a termő föld, darabig látatlanul munkált. Széniorsága végeztével Helvetia egyetemén Zürichben tanult egy évet, aztán Genf, Páris és Heidelberg meglátogatása után szülőföldére megérkezett, Révész Bálint oldala mellett két évig segédlelkész, a papi jellem bűvös hatását ott érezte; előbb m.-péresi és csakhamar 1869-ben hajduböszörményi ref. lelkészszé lett. Itt működött — mindig dolgozván — halálaig: mint *egyházmegyei levéltárnok* egy új otthont talált. Szerencsés az a kor és hatóság, mely a múlt kincses házát, a levéltárt, történet-ápoló búvár lélekre bizza s ez éveken át lakozhatik a mohos csarnokokban.

Eszményileg szerette a debreceni egyházat és hálásan tisztelte a főiskolát, mert belátta: a kerület nagysága, a reformatio dicsősége ez egyház és collegium nélkül nem ért volna délpontot. E központot kell áttanulmányozni és nagy alakjait feleleveníteni. A collegium történelmének elsőrendű forrását senki nem tette bővebb tanulmány tárgyává, mint Bakóczy. Megírta a *debreceni ref. lelkészek életét* kezdettől máig. Az egyháznak ajándékozta, az egyház az ezer éves országos ünnepélyre kinyomatását elrendelte. A végrehajtás késik csak. Másik dicső műve a *debreceni főiskola tanárainak élete* a legrégebb kortól a legújabb időig. A kollégiumnak ajándékozta. Mindkettő évréndi modorban, nem olvasmány, hanem adattár, épen ezért forrásmű. Mihelyt rá jő a sor, a Révész Imre emlékalapból ki kell adatni. 3-ik nagy munkacsoport a *debreceni diákok története*. Összes diákjainak sorozata, 11,000 diák képe elevenül meg 1588—1791-ig, ez öt kötet; egyike a *Seniorok története*, így ez 1896-ig, a milléniumig leér, 424 szénior történetét mutatván fel, mindig évréndi modorban és így ez is adattárt képez minden jövődő történetíráshoz. 1899. november 2-án kelt levelében ajándékozta ezt collegiumunknak.

Egész életének történelmi munkája ez a hét kötet. A jövő századok esodálattal eltelve fogják méltatni a lankadatlan búvárt, „a collegium leghívebb fiá“-nak méltán fogják nevezni. Egy volt, mit nem valósíthatott, még ezután remélte tehetni, Sinai sirját ő tudta hol van a Péterfia-utcai temetőben, egy márványdarabot akart oda állíttatni. A sírhely biztos megjelölése nélküle már alig lehető.

Temetésére népes gyülekezete tagjain kívül megjelentek a debreceni egyház részéről főt. Kiss Áron püspök úr képviselőben Könyves Tóth Kálmán és Kovács József egyházi ügyész, a kollégium tanárkarai-

nak nevében dr. Erdős József, Kovács Lajos és Elek Lajos, az alsó-szabolcsi egyházmegye lelkipásztorai közül a zord, esős idő dacára is, Zsigmond Sándor esperes és Lengyel Imre egyházmegyei gondnok vezetése mellett ott voltak Soltész László, Tóth Lajos, Illyés Endre, Szabó Lajos, Karácsony Imre, Benkő Lajos, Veres Géza, Sörös János, ott volt a görög kath. egyház lelkésze s a város értelmisége felekezeti különbség nélkül. A koszorúkkal elhalmozott ravatal felett, a templomban Zsigmond Sándor esperes mondott megindító, vigasztaló imádságot s a gyülekezeti ének elhangzása után, beláthatatlan emberáradattól kísérve megindult a gyászmenet, elől a népiskolai és gymnasiumi növendékekkel s tanárokkal, tanítókkal, aztán a különböző testületek képviselőivel, hosszú kocsisortól követve, a temetőbe, hol Sóvágó Gábor, h.-böszörményi tekintélyes ügyvéd, egyházi főgondnok, emelkedett hangú, megható szép beszédben búcsúzott el egyháza nevében a hű, tudós és derék lelkipásztortól.

Nyugodjék az újkori Bod Péter csendesen, műve hatni fog dicsőségesen, a collegium tanárkara pedig hálásan őrzendi meg a puritán tudós emlékét.

B. F.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek.** *A f.-ssabolcsi ref. egyházmegye* tavaszi közgyűlését Nyiregyházán április hó 23—25. napjain fogja tartani a vármegye-háza nagytermében. — *As ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság* ülését főt. Antal Gábor püspök úr, mint elnök, Budapestre április hó 20-ra hívta össze. — *Kossuth-gyászünnepelet* rendez főiskolánk kegyeletes ifjúsága, illetve a magyar irodalmi önképző társulat április hó 1. d. u. 4 órakor főiskolánk disztermében.

— **Gyülekezeteink köréből.** *A mándoki ref. egyház* Bélteky Lajos debreceni segédlelkész, míg a *veresmarti* egyház f. évi március 25-én egyhangulag, közfelkiáltással *Szentpéteri József* nagykálói s.-lelkészt választotta meg lelkipásztorává. Mind a kettőjüket szívesen üdvözljük s működésük elé bizalommal tekintünk, — *A népszerű vallásos* felolvasásoknak gyülekezeteinkben mindinkább gyakorlatba vétele, másfelől azoknak népünk előtt való kedvessége indít bennünket az alábbiak közlésére. A *h.-m.-vásárhelyi* ev. ref. egyházban a múlt év folyamán szervezett újvárosi lelkészi állomáson, az új lelkész — a mint azt tőle méltán meg is vártuk — már e téli időre rendszeresítette a vallásos felolvasásokat. E felolvasások alkalmas két helyen, hetenkint 2 ízben, vagyis 4-szer tartattak az egész télen át, mindig nagy számú közönség előtt. A nemes munkában a büzgő lelkészek szívesen segédkeztek tanítói és barátai is. Különben ezek a vallásos tanítások, mint egyházunk más részein úgy z újvárosi részein is jó idő óta gyakoroltatnak. Ugyanis — mint arról e lap is tett már valamikor említést — több mint tíz éve két kiváló ponton, majd a következő években rendszerint 4 kiváló ponton tartattak e felolvasások vasárnap d. u.-onként mintegy 3 hónapon keresztül s e munkában a lelkészek mellett a tanítók s tanárok sőt az ügyvédpresbyterek közül is többen vettek részt. Ujabban az olvasókörök s iparosok köre kebelében is feltámadt az óhaj a vallásos felolvasások iránt. E körök tagjai azonban már vegyes vallásuak lévén, az itteni szolgálat különösebb figyelmet és támogatást kíván.

— **A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület** mezőtúri közgyűlésére a meghívók már mindenfelé szétküldöztek. Az elnökség ez úton is kéri a megjelenendőket, hogy szándékukat a kitűzött határidőig (ápr. 5.) okvetlenül jelentsék be. Kedvezményes vasúti jegyekről és elszállásolásra mindazok számára gondoskodva lesz, a kik a gyűlésen megjelenni óhajtanak. Ezeknek száma napról-napra szaporodik, úgy, hogy — a jelekből ítélve — a közgyűlés e részben is ki fogja elégíteni legteljesebb várakozásunkat. A **vallástanárok szakértekezlete** iránt is széleskörű érdeklődés mutatkozik. Általános tájékoztatásul tudatjuk, hogy ez értekezlet az ott választandó adhoc elnök vezetése alatt megy végbe. Az előadók rövid tárgyejtése után a vitában résztvevők nézeteiket elmondván, szabatosan formulázva nyújtják be esetleges indítványukat. A határozattá emelt indítványoknak megfelelő módon és helyen való érvényesítéséről kellő időben az egyesület központi választmánya gondoskodik. Az elfogadott határozatok a másnapi közgyűlésen bejelentendők. Tekintve, hogy a **konventi tanterv reviziója** most van folyamatban s eddigelé a vallástanításra nézve sokféle, eltérő vélemények kerültek felszínre, a mezőtúri értekezlet a maga egyhangú, közös megállapodásaival, a revizióra szinte döntő befolyást gyakorolhat. Kiválóan fontos tehát az értekezlet, melyet nem ajánlhatunk eléggé vallástanáraink, s általán mindazoknak a szíves figyelmébe, akik a középiskolai vallás-oktatást szívükön viselik.

— **A beregi ev. ref. egyházmegye tiszaháti lelkészi köre** március 12. Vásáros-naményban **Zámory Béla** badalói ref. lelkész elnöklete alatt tartotta meg tavaszi értekezletét. A tartalmas elnöki megnyitó beszéd után **Kőrössi Pál** lelkész az 1899. áprilisi konvent 76. jkvi száma értelmében az egyházi adóknak bírói, illetve közigazgatási uton való mikénti behajtásáról tette meg javaslatát. Az értekezlet 3-ik pontját **ifj. Lánczy József** csarodai lelkésznek a ref. egyház liturgiájának kérdésével foglalkozó tanulmánya töltötte be, melyet lapunkban be fogunk mutatni. A congruának minden levonások nélkül való mielőbbi utalványozása érdekében a kör a legközelebbi egyházmegyei gyűlésen állást foglal. Végül elhatározták, hogy az egyházmegye összes gyülekezeteinek a Prot. Irod. Társaságba való belépését az egyházmegyei gyűlésen szóvá fogják tenni.

— **Irodalmi ünnepély.** A debreceni ev. ref. főgymnasium önképzőköre a főiskolai énekkar közreműködésével e hó 25-én a kollegium dísztermében sikerült irodalmi ünnepélyt rendezett. Jelen voltak Kiss Áron püspök, Bernáth Elemér táblai elnök, Medve Kálmán, Vecsey Imre, Körner Adolf, több tanár és szép hölgyközönség. Először Bergmann „Ébresztő“-jét adta elő a főiskolai Énekkar, szabatosan, hatással. Majd megnyitó beszédet tartott dr. Gulyás István felügyelő tanár, fejtegetvén az ünnepély célját. Következett Zalai Béla értekezése Arany, Tompa és Petőfi levelezéséről. Nagy hatással szavalt Madai Gyula Ráchel siralmait. Viotti: „Concert duett“-jeit hegedűn adta elő Z. Kiss Jenő és Bay József. Elbeszélést olvasott fel Buzás Antal. Erre Szentirmaytól „Magyar népdalok“-at adott elő a főisk. Énekkar. Utána Gaicsal János szavalt Tompa „Haldokló mellett“ című művét. Hubai: „Magyar ábránd“, Bloch: „Abschied“-jét hegedűn előadta Hajdu Miklós, zongorán kísérte Ujfalussy Géza. Majd verseket olvasott fel az önképzőkör tagjaitól Forberger Béla társ. titkár. A csinos versek Oláh Gáboréi és Gulyás Józseféi voltak. Nagy tetszést keltett Baróthy vig szavallata Arany J. „Nagyidai cigányok“ c. művéből. Legvégül a Rákóczy indulót játszották zongorán négy kézre Varga Lajos és

Szeőke Barna. A közönség a sikerült matinée-ról azzal a meglegedett érzéssel távozott el, hogy a gymnasium ifjúsága az iskolai tanulástól felmaradt idejét a legszebb és leghasznosabb dolgokban való önképzésre fordítja s ebbeli nemes törekvésének az ünnepélyen is méltán dicséretreméltó jelét adta.

— **Kongrua.** A vallás- és közokt. miniszter 1900. január 1 től 39,266 kor. 19 fillért utalványozott negyedévi előleges részletekben azon lelkészeknek, kik kongruájokat az 1899. évre eddig megkapták. Ime tehát, némelyek már erre az évre is kapnak két évnegyedi részletet, míg a többiek még egyáltalában semmit sem kaptak.

— **Bartók Jenő dr.,** theol. magántanár, nyiregyházi ev. ref. lelkész, e hó 21. napján délután, theologiai ifjúságunk előtt, tartalmas, eszméltető és tanulmányos akadémiai előadást tartott, azt fejtegetvén, hogy a legújabb theologia eredményei mennyiben és miképpen oszlatják el a gyakorlati hitélet és az elméleti igazságok disharmoniáját.

— **Köszönet.** Felejthetetlen drága feleségem — édes jó anyánk — váratlan elhunytá alkalmából, százan és százan — kiket hozzánk rokonság vagy barátság fűz, és a megboldogulthoz a szeretet, tisztelet és hála köteléke csatolt, — kerestek fel bennünket, közelből és távolból, élő szóval és írásban, mély részvétőknek őszinte kifejezésével. A velünk együtt érzett fájdalomnak ebből a szívreható megnyilatkozásából vigasztalást és erőt igyekeznünk meríteni mélységes gyászunk, pótolhatatlan veszteségünk elviseléséhez. Kötelességünknek érezzük tehát most — még sajtó szívvel s megtört lélekkel bár, de Isten akaratában keresztyénekhez illően megnyugodva, — megemlékezni azokról, kik jó lelkők sугallatától ösztönözve, bánatunkat enyhíteni törekedtek. Áldja meg az Isten mindazokat, kik részt vettek a mi fájdalomunkban, s fogadják szívesen, megszorodott szívből fakadó hálás köszönetünket. Budapest, 1900. március 24. Szász Károly és családja.

— **Felhívás.** Egyetemes énekügyi bizottságunk közelebb ismételtén megállapította ugyan, hogy mely dallamokat ajánl az új énekeskönyvbe leendő fölvételre; mind a mellett nem zárkózott el attól, hogy ha **valamilyen kiváló szépségű nemzeti dallamok** küldetnének be, a szükséghez képest azokból is választhasson. Felhívom és fölkérem tehát mindazokat, a kik a fent említett tulajdonsággal bíró dallamokkal rendelkeznek méltóztatassanak az ilyeneket, tehát nem bármely kísérletet, hozzám ápril. 24 ig beküldeni, hogy a mi valóban becses, azt a szakértők bírálata után fel is használhassuk. Sátoralja-Ujhely, 1900. Márc. 26. Fejes István az egyetemes énekügyi bizottság elnöke.

— **A latin nyelv a német egyetemeken.** A porosz kultusz-miniszter kezdeményezésére jelenleg tárgyalásokat folytatnak a német egyetemek, hogy nem volna-e szükséges a latin nyelvnek az egyetemek különféle tudományos és administratív ügyeiben való alkalmazását még jobban korlátozni, mint idáig. Ez a terv különösen az anyakönyvekre, doctori diplomákra, kath. theologiai és classica philologiai dissertatiókra, valamint a kidolgozandó pályakérdésekre vonatkozik.

— **Halálozás.** Súlyos veszteség érte a dunántúli ref. egyházkerületet **Székely József** csákvári ref. lelkésznek a vértessaljai egyházmegye egyik legkiválóbb lelkészének márcz. 26. hosszas szenvedés után bekövetkezett elhunytával. Özvegye és 7 árvája siratja a hű férjet és a jó apát. Az elhunytban Szilády Áron halasi ref. lelkész és egyházkerületi főjegyző, a kiváló tudós, sógorát gyászolja.

— **Egyéves önkéntességre előkészítő iskola.** Az egyéves önkéntesi jog tudvalevőleg bizonyos iskolák (gymnasium, reáliskola stb.) elvégzéséhez van kötve. De lehetnek egyéves önkéntesek az oly ifjak is, a kik nem végezték el azokat az iskolákat, ha t. i. még sor alatt nem állottak és a megkívánt fölvételi vizsgát leteszik. Van Debrecenben egy iskola, a mely az ilyen ifjakat, tekintet nélkül foglalkozásukra és előképzettségükre, a felvételi vizsgálatra előkészíti. Az iskola állami felügyelet alatt áll. Igazgatója Lichtblau Albert, a ki készséggel és díj nélkül szolgál felvilágosítással.

— **A legízletesebb asztali viz a „Kristály“** Lukács fürdői hegyi forrás, mely mint egészséges ásványviz, több száz orvos által ajánlva van.

Szerkesztői üzenet.

L. E. Szamos-Dob. Mivel az ének-revisió napirenden van' természetesen szívesen közlünk minden olyan éneket, mely e nagy célt előmozdítja. De kívánatos, hogy külső és belső értékén kívül az ének a gyakorlati szükségletnek is megfeleljen s azon elvek szem előtt tartásával készüljön, a melyeket az énekügyi bizottság a Programmban lefektetett s a melyeket azóta többen s többfelől hangoztattak. Beküldött két egy-egy versszakú éneke nem ily szempontok szerint iratott. Szíveskedjék a revisionalis mozgalom főbb pontjaihoz ragaszkodni s úgy készséggel nyitunk tért megfelelő műveinek. — **V. Zs. H. Böszörmény.** Énekeken kívül másnemű vallásos költeményeket csak rendkívüli alkalmakkor közlünk, természetesen akkor is egészen sikerült alkotásokat. Vergődő poéta-lelkek szárnypróbálgatásainak közlésére nem vállalkozhatunk. — **E. I.** Megkaptuk, mindegyiket közölni fogjuk. — **K. B.** Mielőbb közöljük. Ez a szám már teljesen le volt foglalva. — **H. S. Chicago.** Köszönettel vettük, a jövő héten közzétesszük. — **L. G. Tépe.** A „Contra disciplinam“-at noha kiszedtük s észrevételekkel is kísértük, térszűke miatt csak jövő számunkban adhatjuk.

TARTALOM-JEGYZÉK: Vallás, nevelés, templom és iskola, no meg a gyakorlati élet. Eröss Lajos. — Tisza Kálmán a protestantismusról. — **T a n ü g y:** A férfi nevelés fölvelei. P. Tóth János. — Szolga szellem a tanárok között. Dr. Rácz Lajos. — **K ö z l e t ü n k:** Enekeskönyvünk megújításának előmunkálatai. Szügyi József. — A mi ünneplésünk. Bary Sándor. — A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése. Biki Ferenc. — **K ö n y v i s m e r t e t é s:** Református Temetési Énektár. F. Varga Lajos. — **N e k r o l o g.** Bakóczy János emlékezete. B. F. — **K ü l ö n f é l é k.**

Felelős szerkesztő: **S A S S B É L A.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat

a nagykarolyi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett **ólcsva-apáti-i** egyház III-ad oszt. lelkeszi állomására. Évi javadalom: készpénz, termény, földhaszonélvezet és stólárékban együtt díjlevél szerint értékelve 730 frt 40 kr. (1460 kor. 80 fillér) melynek fele azonban az első évben, a stola kivételével, az özvegyet illeti.

Pályázatok f. évi ápril. 24-ig bezárólag Segesváry József espereshez **Kántor-Jánosiba** (Szatmármegye, posta helyben) küldendők s az állomás, a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfogalandó.

Debrecen, 1900. márc. 26.

Kiss Áron
püspök.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.